

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ МОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМОВПЛИВІВ
ШЛЯХОМ АНАЛІЗУ ТЕКСТІВ НАРОДНИХ ДИТЯЧИХ ІГОР У
ВЕЛИКОДОБРОНСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ**

УР ГЕОРГІНА ЙОЖЕФІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юрїївна,
кандидат наук, доцент

Завідувач кафедрою:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ МОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМОВПЛИВІВ
ШЛЯХОМ АНАЛІЗУ ТЕКСТІВ НАРОДНИХ ДИТЯЧИХ ІГОР У
ВЕЛИКОДОБРОНСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

Ур Георгіна Йожефівна

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Науковий керівник: **Кейс Маргаріта Юрїївна,**
кандидат наук, доцент

Рецензент: **Кормочі Золтан Золтанович,**
доктор філософії, доцент

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**INTERETNIKUS NYELVI ÉS KULTURÁLIS HATÁS VIZSGÁLATA
A NÉPI GYERMEKJÁTÉKOK SZÖVEGEINEK ELEMZÉSE
ALAPJÁN A NAGYDOBRONYI KISTÉRSÉGBEN**

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: Mesterképzés

Készítette: Úr Georgina

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 «Filológia» 035.071 Magyar nyelv és irodalom

Témavezető: Dr. Kész Margit,

kandidátus, docens

Recenzens: Dr. Karmacsi Zoltán,

PhD, docens

Beregszász – 2023

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	6
II. A témával foglalkozó szakirodalom áttekintése	9
2.1. Az interetnikus kapcsolatok	9
2.2. Az interetnikus együttélés hálójában – etnikumok közötti kapcsolatok Kárpátalján	16
2.3. A romák nyelve és kultúrája	18
III. A magyar gyermekjátékok kutatásának története	23
2.1. A játék fogalmi megközelítései	27
2.2. A gyermekjátékok rendszerezése, felosztási lehetőségei	29
IV. A kutatás körülményeinek bemutatása	33
3.1. A kutatás ismertetése	33
3.2. A kutatás körülményei és módszertana	33
3.3. A kérdőívek szerkezeti felépítése	34
3.4. A gyűjtésről	34
3.5. Kutatópont bemutatása	34
V. A kutatás eredményeinek elemzése és bemutatása	36
VI. Összegzés	51
Irodalomjegyzék	53
Резюме	59
Mellékletek	61

ЗМІСТ

I. Вступ.....	6
II. Огляд літератури з теми	9
2.1. Міжнаціональні відносини	9
2.2. У павутині міжетнічного співіснування – між етносами відносини на Закарпатті.....	16
2.3. Мова і культура ромів	18
III. Історія дослідження угорської дитячої гри	23
2.1. Концепція гри.....	27
2.2. Варіанти групування в грі.....	29
IV. Виклад обставин дослідження	33
3.1. Опис дослідження	33
3.2. Умови та методика дослідження	33
3.3. Структура анкет	34
3.4. Про колекцію.....	34
3.5. Презентація точки дослідження.....	34
V. Аналіз та презентація результатів дослідження	36
VI. Висновки.....	51
Список використаної літератури	53
Резюме	59
Додатки.....	61

I. BEVEZETÉS

Minden település egy-egy zárt közösség, társadalom, melyet hagyományok és szokások, közös nyelv, identitás kormányoz és tart egyben. Egy faluban több közösség, mondhatni társadalmi réteg és nemzetiség él. A különböző nemzetiségek különböző szokásokkal, értékekkel és hagyományokkal is rendelkeznek, melyek az idők folyamán folyamatosan formálódtak és alakultak. Amíg egy közösség tagjait alkotják annak akarva-akaratlanul is átveszik szokásait. A népek hagyományörző készsége, szokásokhoz való ragaszkodása felbecsülhetetlen érték, ami megtart és megőriz.

Kárpátalja hagyományos kultúrájának néprajzi szempontú feltérképezésekor figyelemre méltó a vidék etnikai, vallási és kulturális kontaktzónájának jellege. Az idők folyamán a különböző ukrán, magyar, roma etnikumok éltek egymás mellett, akik közös kapcsolódási pontokat alakítottak ki az élet különböző területein: nyelvhasználat, szokáshagyományok, tárgyi kultúra vagy a népi játékok.¹

A vidék földrajzi elhelyezkedése, a vallási és etnikai kontaktzónájának szerepe sokáig biztosította az archaikus hagyományok fennmaradását. Kárpátalján a hagyományos gyermekjátékok a 20. század első feléig egyetemesen illeszkedtek az egész magyar nyelvterület kultúrkörébe. Igaz, főleg vegyes etnikumú településeken megfigyelhető volt a gyermekjátékok terén is az interetnikus kapcsolat, amely a maga évszázados tempójában szerzett tapasztalatok által szervesen illeszkedett a gyermekek életkori fejlődési szakaszaiba. A 20. század második felétől, a második világháború után azonban a vidék drasztikus kulturális változáson ment át, amely a hagyományos életmód minden szegmensére kiterjedt. A szláv kultúrkörbe való erőszakos beintegrálás, a magántulajdonon alapuló hagyományos családmodell megszűnése, amely a gyermeket előemésztő közegként főként játékok segítségével készítette fel a nagybetűs életre, a nők szerepének megváltozása a családban, magával vonta a gyermekek szocializációjának drasztikus változását. A rendszerváltás pedig a rohamos modernizációs folyamataival, szintén hatással volt a hagyományos kultúrára. E romboló hatások ellenére Kárpátalján még napjainkban is kutatható a népi gyermekjáték.

A népek érintkezése és huzamosabb ideig történő egymás mellett élése eredményezi a kapcsolatok kialakulását, az egymásra hatást kulturális, nyelvi és

---

¹ Kész 2018

nyelvhasználati szinten egyaránt. Nemzetközi és kárpátaljai kutatások foglalkoznak a nemzetek egymás mellett élésének kölcsönhatásával.

Diplomamunkámban a nemzetek közötti kölcsönhatásokat a néprajz területéről vizsgálom. Kutatásomban a vegyes etnikai csoportok (szláv- magyar- roma) interetnikus kapcsolatit, együttélését vizsgálom a nyelvi és kulturális hatások figyelembevételével. Az etnikumok néprajzi értékeinek feltárására vállalkozom különös tekintettel a népi gyermekjátékok összehasonlító vizsgálatával. Munkámban a nemzetiségek kulturális hatásai, népi játékaik mellett a nyelvek egymásra hatását is vizsgálom, kérdőíves lekérdezéssel.

A nemzetiségek népi játékaiknak közös eleme és vonása lehet egy cél, szereplő, szöveg vagy zene. Közös vonásaik mellett tartalmukban is hasonlíthatnak egymásra, annak ellenére is, hogy nevében, eszközeiben vagy olykor szövegiben eltérőek egymástól.²

Munkámmal kapcsolatban a következő hipotéziseket állítottam fel, s annak végére mindezeket szeretném bebizonyítani, vagy éppen megcáfolni:

- Az együtt élő különböző nemzetiségek nyelvükben és kultúrájukban hatással vannak egymásra.
- Az elzárt, periférián élő csoportok a hagyományos kultúrában nevelkedve napjainkban is megőrizték a népi gyermekjátékokat.
- A roma közösség tagjai a szláv és a magyar kultúrából is vesznek át népi gyermekjátékokat.
- A gyerekek nyelvére és kultúrájára az iskolai szocializáció van hatással és nem az otthoni.
- Dimicsőben, a szláv községben élő és tanuló gyerekek ismernek magyar gyermekjátékokat.

Témám fontossága és időszerűsége a nemzet, a kultúra továbbélésében és áthagyományozódásában mutatható. Minden nemzet és közösség maga építi fel történetét és határozza meg múltját. A népi kultúra és a paraszti társadalom is azon hagyományokból táplálkozik, amelyek a régmúlt korok idejében keletkezett, de ennek ellenére a jelen világra, a 21. századra hat. Míg a jelenben e népi hagyomány, amely alatt a népi játékok és a népi kultúra homályba vesztését értjük s egy olyan örökségről beszélünk, amelynek megóvása a kárpátaljai magyarság és a kisebbségben élő etnikai csoportok hagyatékát képezi.

---

² Rehó 2018

A népi kultúra a különböző földrajzi pontokon a különböző történelmi és társadalmi hatásoknak köszönhetően különbözőképpen alakult, a gyermekjátékoknak is számos helyi változata létezik. A népi gyermekjátékok tehát mind időben (hiszen generációkon keresztül öröklődnek), mind térben (helyi változatok) igencsak elterjedtek. Ezáltal a gyermekjátékok helye meghatározó a hagyományban, melyben egy közösség értékrendje tükröződik.³

Maga a dolgozat öt nagy és néhány alfejezetből tevődik össze. A munkámat szakirodalmi megalapozottsággal kezdtem. Az elméleti részében bemutatom az interetnikus kutatásokat és a terület etnikumainak kapcsolatát. Röviden kitérek a gyermekjátékok kutatására és csoportosítására a meghatározása mellett. Írásom kutatási részében a Nagydobronyi Kistérség interetnikus nyelvi és kulturális hatásait vizsgálom a népi gyermekjátékok szövegei alapján. A gyűjtés során kapott eredményeket települések és nemzetiségek szerinti diagramok által szemléltettem. A begyűjtött játékanyagot összehasonlító módszerrel végeztem, melyben egyezéseket, hasonlóságokat s különbségeket vizsgáltam az adatközlők válaszaik alapján.

A munka utolsó része a kutatás összefoglalása, amelyben szemléltetésre kerülnek a felállított hipotézisek eredményei és a munka tapasztalatai.

---

³ Bíró 2015:6

II. A TÉMÁVAL FOGLALKOZÓ SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

2.1. Az interetnikus kapcsolatok

A népek közötti kulturális kapcsolatok kérdésköre a kárpát-medencei népek, a magyarság és az európai népek kapcsolataival függ össze egészen a néprajztudomány és a népi kultúra iránti érdeklődés kezdetétől. A magyarság kultúrája iránt érdeklődőknek már a múlt században is feltűnt, hogy a népélet, a hagyományok és a népi nemzeti kultúra számos jelensége hasonlít vagy megegyezik a szomszédos és a távolabbi népek kulturális emlékeivel.⁴ A magyar néprajzkutatás első szakaszában a népi kultúra jelenségeinek a regisztrálása, a leíró etnográfia volt jelen. Györffy István munkásságától kezdetét veszi a fejlődős, a társadalmi- gazdasági mozgatórugók keresése majd a bécsi kultúrtörténeti iskola hatására felismerésre kerül az a tény is, hogy az egymás mellett élő népek kulturális életének jelenségei között hasonlóságok és egyezések találhatók. Ezen vizsgálatok okán jutottak el az átadás és az átvétel, a hatás felismeréséig és az interetnikus kutatások szakkifejezéséig, aminek említése először Niedermüller Péter 1977-es tanulmány címében szerepel. A Magyar Néprajzi Lexikonban is hiába keressük, igaz, nincsen etnikum sem, csak etnosz.⁵

A kapcsolatok kutatásának kezdete 1984-re a Miskolcon megrendezett Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon című konferencia időszakára tehető, ahol magyarországi és külföldi etnográfusok is felszólaltak. A konferencia témája volt többek között a Kárpát-medencében élő népek és a magyarság sokirányú kapcsolatrendszerének feltárása és feltérképezése. Az előadások között szerepelt a magyar néprajztudomány interetnikus kutatásának területe és története. Az első tanácskozást egyre több esemény követte, melyek erőteljes kapcsolatot mutattak az interetnikus kutatások aspektusaival és erősítve annak eredményeit. 1989 májusában került megrendezésre a Népi építészet a Kárpát-medence északkeleti térségében című konferencia. Az interetnikus kutatásokhoz való elköteleződés 1993-ban Kárpátok Eurorégió Társadalmi együttműködési megállapodás megkötésével került. A megállapodást követően létrejött a Miskolci Egyetem a Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékei, amelynek kihelyezett tanszékcsoportja működik a Herman Ottó Múzeumban. Az intézmény céljai között volt az

---

⁴ Ujváry 1996:25

⁵ Szabadfalvi 1984:5

interetnikus kutatásokban való részvétel.⁶ A későbbi tanácskozásokon előtérbe kerülnek a közösségekre vonatkozó mikrovizsgálatok, az interetnikus kapcsolatok története és annak árnyoldala és az etnokulturalitás folyamata. A kutatók érdeklődésének középpontjába kerül a moldvai csángók etnokulturális folyamatainak vizsgálata és a román-magyar hiedelemrendszer. Számos előadás foglalkozik a magyarországi és a Kárpátok északkeleti régiójában élő ruszinsággal és azok kulturális kapcsolatával.

Ugyanakkor, ha az interetnikus kapcsolatokat kérdéseit vizsgáljuk jóval messzebbre kell visszamennünk az időben, mint 1984. A kutatás sokkal régebbi múlttal rendelkezik, mint a definíció használata a néprajztudományban. Niederhauser Emil történész világít rá arra a tényre, hogyha a kárpát-medence tájain élő népek történetét vizsgáljuk akkor annak kezdeti időszaka a középkor, mintegy ezer esztendejével. A történelmi idők már ezen szakaszában jelen voltak az interetnikus kapcsolatok, hiszen a népvándorlások, államalakulások, letelepedések és újabb vándorlások, majd a lovas nomádok megjelenésében és tevékenységének mindegyikében kapcsolatokat formálódtak. A vándorlások alatt kapcsolatok alakultak ki a különböző népek között, mivel újra és újra szomszédságba kerültek másokkal. A szomszédság, mint kérdés pedig a későbbiekben is előtérbe kerül.⁷

A honfoglalás kezdetétől a magyarság életének gazdasági, társadalmi- kulturális fókusza a szlávokkal való kapcsolatok vizsgálatára irányult. Különös tekintettel a gazdaságtörténet és nyelvtudomány eredményei alapján megállapították a kárpát-medencei szlávokhoz fűződő kapcsolatok tudományos alapjait. A kapcsolatok vizsgálatában különösen nagy szerep jutott a tudományágak közül a néprajznak, mivel a népi kultúra múltjának és jelenének vizsgálata összefonódik a Kárpát-medencei népekével. A magyar népi kultúra történetének összefüggéseit a szláv kultúrkörrel kapcsolatban végzett vizsgálatoknál a kapcsolatot nemcsak fél kapcsolatnak, hanem oda-vissza irányuló kölcsönhatásoknak tekintették.⁸ Ezáltal a kapcsolat, együttélés és párhuzam vizsgálatának középpontjában helyezkedett el az átvétel-átadás és a prioritás kérdésköre. Ezek a fogalmak gyakran mutatnak bizonytalanságot az interetnikus kapcsolatok vizsgálatának témakörében született tanulmányokban. Gyakran születnek téves eredmények a kapcsolat, mint fogalom vonatkozásában, melyet a kutatók különbözőképpen értelmeznek. Ennek

---

⁶ Szabadfalvi 1996

⁷ Niederhauser 1996:17

⁸ Ujváry 2002:869

okán kapcsolatról beszélnek akkor is, amikor párhuzamról vagy távolabbi analógiáról van szó.

Újvári Zoltán *Kapcsolatok és párhuzamok* című tanulmánykötetében felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy az interetnikus kapcsolatok vizsgálata sok kutatónál ugyan tévesen, de a politikai határoknál kezdődnek, vagyis az országhatár szoros kontaktust alkot a két nép kultúrája között. A szakirodalomban nem vitatott kérdés a szlávok és a magyarok közötti érintkezés, ahogyan az önálló és egyedi kultúra kialakulása sem. A tévedések abból adódnak, hogy némely kutató a szláv kapcsolatot egyfajta mechanizmusként értelmezi, ami a magyar és a szláv népek hagyományaiban egyaránt fellelhető. Elvetve ezzel a kapcsolatok tekintetében az önálló fejlődés, egyházi liturgia hatását és az azonos gazdasági struktúra lehetőségét. Ennek alapján az oda-vissza irányuló kölcsönhatások azt a kapcsolatot jelölik, melyben mindkét fél átadó és átvevő szerepben van. Ugyanakkor mindezek nem jelentik az egyenletességet az átadások és átvevések között. Így tehát a dialektika törvénységeinek figyelembevételével történő kutatások és kutatók járnak el helyesen. A néprajzkutató szemlélete alapján túl kell lépni az átadás-átvétel mechanikus elvein az interetnikus vizsgálatokban, mivel a párhuzamok feltárása és összehasonlító elemzése nélkülözhetetlen a kapcsolatok megállapításában. A magyar népszokások kapcsolati átvételének és átadásának megállapításában elengedhetetlen a migrációs folyamat, településtörténet és a gazdasági- társadalmi fejlődések eltéréseinek és különbségeinek a megfigyelése.⁹

Az interetnikus kapcsolatok témakörében megjelent tanulmányok mindegyike foglalkozik kulturális hatásokkal és jelenségekkel a szlávok- magyar- ukrán stb. kapcsolataival és párhuzamaival a magyar nyelvterületre és a Kárpát-medencére vonatkozó kutatásokban.¹⁰ Azonban a kutatásokból született eredmények nem szűkíthetők le csak a kulturális jelenségekre. A kapcsolatok értelmezésének alapjául szolgálnak a vegyes nemzetiségű falvakról, nyelvszigetekről és területekről közölt tanulmányok annak ellenében is, hogy nem tárgyalja a kapcsolat kérdését. Ezek a közlések anyagul szolgálnak a kapcsolatok elemzésénél, melyek a különböző etnikumok kulturális összefüggéseit, kapcsolatait érinti.

Tanulmányok vizsgálják a kárpát-medencei és távolabbi népekkel való kölcsönhatásokat és párhuzamokat. Szabadfalvi József a Zempléni- hegység kulturális

---

⁹ Újváry 1994:7-36

¹⁰ Újváry 2002:870

zónáját és a magyar-szlovák határ mentén élő palócság népi kultúráját vizsgálta.¹¹ A kutatók közül többen is foglalkoztak a magyar-szlovák interetnikus kapcsolatokkal. Többek között Gunda Béla, aki a cserekereskedelem- vásárlás során kialakult kapcsolatokat vizsgálta a *Szlávok népi kapcsolatok a Garam és Ipoly menti magyarsággal* c. írásában.¹² Maga János vizsgálatainak köszönhetően vette kezdetét a magyar-szlovák kapcsolatok tükrében a folklór és a népszokások vizsgálata az *Ünnepi szokások a Nyitra megyei Menyhén* c. munkájában.¹³

A magyar-szlovák népek kulturális kapcsolata mellett jelentősek a magyar-ukrán vagy magyar- ukrán- szlovák interetnikus kapcsolatainak a feltérképezése is. Magyarország északkeleti részén található ukrán szórványok és az egykori ukrán lakónegyedek településtörténeti vizsgálatiból adódóan Paládi - Kovács Attila ismerteti, hogy a területeken számos faluban megtalálhatóak voltak. Azonban az ukrán szórványok vizsgálata nehézségbe ütközik a nyelvi váltás és az ukrán falvak szlovákként történő nyilvántartása miatt. Az utóbbi időben a szórványok közül a zempléni Komlóska és Rudabányácska településekről közöltek mondákat (Komlósikai mondák)¹⁴ és hiteléletének feltárásáról anyagokat. Ugyanakkor ezeknek a területeknek az interetnikus kapcsolatú vizsgálatai még feltérképezésre várnak, aminek alapjául szolgál Paládi- Kovács Attila munkája a kárpátukrán népesség falvairól készült statisztikája.¹⁵ Az Északkeleti-Kárpátok ukránjainak kultúrtörténetével foglalkozott Udvari István is, akinek nevéhez köthető az említett Rudabányácska 1701. évi ukrán betelepedéséről szóló írása, megerősítve ezzel Hodinka Antal tételét, miszerint a betelepítésekben a papok és egyházak is közrejátszottak.¹⁶

Amikor az ukránokról beszélünk az interetnikus kapcsolatok tükrében, akkor meg kell említenünk a ruszinokat is. A ruszinok Közép- és Kelet-Európa egyik ősi népe, akik szétszórva élnek több ország fennhatósága alatt (Ukrajna, Lengyelország, Románai, Szlovákia stb.) önálló autonómiával nem rendelkezve. Ukrajnában és azon belül is Kárpátalján a ruszinok teszik ki a megye össznépességének 2/3-át (770-800 ezer fő). Azonban a régió egyes országaiban nincsenek elismerve külön etnikumként, annak ellenére sem, hogy régi és sokoldalú kultúrával, saját hagyománnyal és nyelvvvel rendelkező népcsoport s egy összefüggő tömböt alkot mindenekelőtt Kárpátalján. Azonban

---

¹¹ Ujváry 1994:55-57

¹² Gunda 1940

¹³ Ujváry 1994:57

¹⁴ Diószegi- Barna 1981

¹⁵ Ujváry 1994:59

¹⁶ Szabadfalvi 1996:7

a megye ruszin lakosságát a második világháború után önkéntelenül ukránná nyilvánították. A ruszinok kérdéskörével foglalkozott 1996-ban Popovics Tibor Miklós, aki Huszt környékén egy ruszin falucskában született. *Kik is tulajdonképpen a ruszinok az interetnikus kapcsolatok tükrében* c. tanulmányában és konferencia előadásában taglalja a ruszin etnikum kialakulását, a legrégebbi szláv őseit (fehér horvátok, fehér szerbek) és az etnikum formálásában szerepet játszó óoroszokat, románokat, szlovákokat, magyarokat, ukránokat és más népek szerepét. Összefoglalja, hogy a ruszinok egy külön közép-szláv etnikumot képeznek, mely a nyugat-kelet és dél-szlávok érintkezéséből jött létre s általa a ruszinok nemcsak óorosz és ukrán származásúak, ahogy az orosz és az ukrán történészek említik. Mindezzel ellenben saját történelemmel, nyelvvel és kultúrával, identitástudattal rendelkező népcsoport, melynek kialakulásában részt vettek más etnikumok szokásai is. Tényként kezeli továbbá azt is, hogy a ruszinok fő lakhelye (Kárpátalja) a történelem során nem tartozott a Kijevi Rusz és a Halicsi-Volhíniai Fejedelemség alá, ezzel szemben a terület Magyarország részét képezte, ahol a ruszinok külön szláv népként éltek.¹⁷

Kárpátaljai vonatkozásban vizsgálja a ruszin-magyar kölcsönhatásokat és párhuzamokat Kész Margit néprajzkutató az apokrif eredetű szövegekben. Kárpátalja esetében földrajzi és politikai határok okozta elzártságról beszélünk. Ez az elzártság konzerválta a hagyományos szellemi és tárgyi kultúrát, ami több nép és nemzet együttélése alatt formálódott. A régió ruszin és magyar etnikumai az egymás mellett élésük során közös kapcsolódási pontokat alakított ki a nyelvhasználat, szokáshagyományok, szóbeli költészet stb. területén. Mindezeket a kapcsolódási pontokat és kölcsönhatásokat vizsgálja Kész Margit az archaikus/apokrif eredetű szövegekben a népi gyógyászat- vallásosság tekintetében. A két etnikum szövegeinek összehasonlító elemzése után megállapította, hogy a társadalmi és politikai események ellenére is a két népcsoport között kapcsolódási pontok alakultak ki. A szakrális szövegek, imák fohászok és ráolvasások illeszkedési stratégiákat alakítottak ki a mostoha örökséget hordozó régióban.¹⁸

Ukrajnában 1934-ben megalapították az Ukrán Tudományos Akadémia Folklór Intézetét, melyet a második világháborút követően Művészettörténeti, Folklór és Néprajzi Intézetnek neveznek. Az intézményben a hatvanas évek közepén kezdetét vette a más népek folklórkutatása. A kezdetleges idők szláv irányultságának kutatása kibővült a legyen folklórral, a szerb és horvát, cseh és szlovák, magyar és más népek kultúrájára. A

---

¹⁷ Popovics 1996:39-44

¹⁸ Kész 2018

különböző műfajok és tematikus ciklusok kutatása mellett három irányban tanulmányozták az interetnikus kapcsolatokat:

- I. Az első irányt alkotta a közös és eltérő vonások feltárása a népek folklórában különösen a szlávokra. Figyelemmel kísérték a szláv folklór műfajokat és azok kölcsönhatását egymásra. Foglalkoztak a kultúrtörténeti és tipológiai kapcsolatokkal annak okaival a szláv népek folklórában. Megállapították, hogy számos közös vonása van a szláv táncdaloknak az ukrán *kolomyjkában*, a lengyel *krakoviakban* és a szerb *becsárácban*.
- II. A kutatások második irányát alkotta Ukrajna területén az interetnikus kapcsolatok vizsgálata. Az országban számos nemzetiség él: orosz, zsidó, lengyel, magyar, román, grúz és stb. A kutatások ezen keretében foglalkozik az ukrain nemzetiségek problémáival és az etnikai csoportok elhelyezkedésével HАУЖІКО В.И., aki gyűjtőmunkát végzett a vegyes etnikai lakosságú régiókban: Zsitomirban, Odesszában és többek között Kárpátalján. Ezek a vizsgálatok rendszerint olyan kérdésekre vonatkoztak, mint az interetnikus kapcsolatok valamelyik régióban, műfajban és művekben és nyelvi kölcsönzésekben.

A kutatások által a kárpátaljai vegyes népességű (magyar, ukrán, ruszin) régió vizsgálatából arra az eredményre jutottak, hogy a kárpátaljai ukrán folklór műfajaiban megtalálhatóak a magyar kölcsönzések. Továbbá a kárpátaljai mesékben és dalokban számos nyelvi átvétel található, melyek meghonosodtak az ukrán nyelvben. Többek között tárgyak, szereplők és foglalkozások nevei.

- III. A vizsgálatok harmadik részében figyelemmel fordultak a más országokban, diaszpórában élő ukránok kultúrája iránt. Ebben a szakaszban vizsgálták az ukrán népesség és az adott ország (Amerika, Szlovákia, Lengyelország stb.) etnikuma közötti kapcsolatokat.¹⁹

A néprajztudomány területén a tárgyi kultúra felfedésében számottevően több példát lehet említeni az interetnikus kapcsolatok meglétére, mint a folklórhagyományokban: a népszokások és hiedelmek terén. A tárgyi kultúrában történő kapcsolatok kutatása, a különböző tárgyak és eszközök elterjedése a népek és közösségek között a vándorlások-vándorkereskedelem során történő érintkezésekkel magyarázható. Ellenben a folklórhagyományok átadásával, melyben elengedhetetlen feltétel a szoros kontaktus megléte a kulturális elemek átadását és átvételét illetően.²⁰

---

¹⁹ MUSKETIK 1996:285-287

²⁰ Ujváry 2002:873

A néprajztudomány oldaláról a fentebbiekben említettük a kapcsolatok vizsgálatát Kárpátalján a két etnikum (ruszin-magyar) között. A tudományterület mellett említhető a nyelvtudomány is, melynek szintén kutatási területét képezi az interetnikus kapcsolatok vizsgálata. Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet együttműködve több Kárpát-medencei csoporttal, többet között a kárpátaljai Limes kutatócsoporttal 2000-ben indította el a Lokálás identitás és interetnikus kapcsolatok elemzése Kárpát-medencei magyar településeken című stratégia programot. A program két témakörben valósult meg. A legnagyobb hangsúlyt az első témakört alkotó a Kárpát-medence tizenöt választott településnek interetnikus kapcsolatrendszerét vizsgálták. A második témakörben pedig a települések magyar közösségeinek lokális identitástudatát kívánták bemutatni.²¹

A kapcsolatokat két szempont alapján vizsgálták. Egyrészt az együttélés időtartama, mely az újabb keletű és a többgenerációs együttélések feltárására irányult a kutatott településeken. Kimutatták az etnikumok arányának változását s ezek hatásait a közösség életére, felmérve a csoportok közötti informális kapcsolatrendszert, a gazdasági kapcsolatokat és az ezekből adódó változásokat. Másodsorban megvizsgálták az együttélés viszonyait a nemzetiségek együttélésének hierarchikus vagy egyensúlyrendszerét, a viszonyok változását és annak okait, következményeit. A kutatásban megvizsgálták az etnikumok „másokról” történő gondoskodásának rendszerét, a sztereotípiákat. A vizsgálatok második részében ismertették a lokális-regionális identitástudat vizsgálatánál az interetnikus kapcsolatrendszer során legyezett adatokra támaszkodva a településeken élők identitástudatának jellegzetességeit.²² Kárpátalján három településen: Bátyú (Beregszászi járás), Csap (Ungvári járás) és Tiszaújlak (Nagyszőlősi járás) négy etnikai csoportjában (magyar, roma, ukrán és orosz) végeztek vizsgálatok, melyben az etnikumok együttélési viszonyait elemezték. A kutatott településeken napjainkban meglehetősen nehéz éles harátokat húzni az etnikum között, mivel a területekre a vegyes lakottság a jellemző.

Két etnikum kapcsolatának vizsgálatánál elengedhetetlen a lakosság eredetének, összetételének megállapítása és a településtörténeke vizsgálata. A népességtörténet irányt mutat a kulturális elemek eredetének, mozgási irányának és kapcsolatának a feltérképezéséhez, ami az interetnikus kapcsolatok bizonyításához vagy éppen cáfolásául szolgál. A történetkutatás által meghatározhatjuk, hogy interetnicitásról vagy a kulturális elemek ugyanazon értelemben történő mozgásáról beszélünk. A lakosság összetételek

---

²¹ Bakó 2000:9-10

²² Bakó 2000:11-16

vizsgálata egy település tekintetében pontos adatokkal szolgál a kulturális elemek etnikumhoz kötődő eredetéről. A történelem folyamán számos település vált nemzetiségűvé (Magyarország tekintetében pl. magyar falvak váltak szlávokká hasonlóan másokhoz.). A hitelesség és a vizsgálatok szempontjából fontosak mindezek megállapítása, hiszen a nyelvi váltás után a kulturális elemek, szokások és hagyományok hosszú időn át megtalálhatóak a néphagyományban. Mindezeket ugyanakkor hibásan magyaráznánk átvétellel, interetnikus kapcsolattal.²³

A fejezet összefoglalása képen elmondhatjuk, hogy a különböző kultúrájú és etnikumú népek közötti kapcsolatok vizsgálata nem újszerű kutatási terület. A kezdetleges időktől egészen a tudományos konferenciák szervezéséig a tudományterületek kutatóinak fókuszában volt és van az interetnikus kapcsolatok feltérképezése a Kárpát-medencei népek között.

2.2. Az interetnikus együttélés hálójában – az etnikumok közötti kapcsolatok Kárpátalján

Az ember, mint társas lény élete folyamán sokféle kapcsolatot létesít és tart fenn embertársaival. Ezek a kapcsolatok nélkülözhetetlen szerepet töltenek be mindennapjainkban, általa hoznak létre együttműködéseket, formálják és megismerik egymást. Az emberek számára tehát létkérdés a kapcsolatok kialakítása és fenntartása, hiszen e nélkül nincs társadalmi élet.²⁴ A társadalmi élet során a társas kölcsönhatások láncolata, egymásra következésük meghatározott sorrendje, a kommunikációk sorozata jellegzetesen formált viszonyt épít ki az emberek között. Az emberek között létrejönnek különféle interperszonális kapcsolatok, melynek feltétele a kölcsönös egymásra hatás. Ezáltal az interakció két vagy több személy között létrejött folyamat, melyet közösen egyeztetett jelentések szabályoznak.²⁵ Tehát a résztvevők nemcsak hatással vannak egymásra, hanem függnék is egymástól.

Kárpátalja egy multietnikus régió volt, ahol az idők folyamán az itt élt és élő népek (magyarok, szlávok, románok, oroszok, cigányok, ruszinok stb.), s azok nyelve és kultúrája oly szinten idomult egymáshoz, hogy napjainkra számos közös vonás és kölcsönhatás

---

²³ Ujváry 1994: 39-48

²⁴ Dr. Szabó 1994

²⁵ Karmacsi 2000:347

megnyitható: <https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/archive/1192.pdf> (letöltés ideje: 2023.01.10.)

mutatható ki, amelyek az interetnikus és interkulturális kapcsolatok függvényében értelmezhetőek.

Az interetnikus vagy interkulturális fogalmak definiálása az etnikumok és kultúrák közötti interakciók értelmében értelmezhetőek. A kifejezéssel párhuzamba állítható a multikulturalitás vagy multietnicitás fogalma, amely egy adott társadalomban élő, különböző kultúrájú csoportok közötti kulturális és társadalmi átjárhatóságot és békés együttélést jelent. Amennyiben az etnikum kifejezés alatt egy olyan népeiséget értünk, akik történetileg kialakult összetartozás tudattal rendelkeznek akkor a multietnikus (interetnikus) jelenségtömböt a multikulturalitással (interkulturálissal) szemben általánosabbnak tekinthetjük.²⁶ Mindezek tudatában Kárpátalját a továbbiakban az interetnikus kapcsolatok és jelenségek között említhetjük. Egy soknemzetiségű régióról beszélünk, ahol a különböző anyanyelvű és nemzetiségű (etnikai) egyének között a kölcsönös egymásra hatás eszközeként interetnikus kapcsolatok jönnek létre.

Kárpátalja népesség összetételét nemzetiségi sokszínűség jellemzi. A területet az idők folyamán számos nemzetiség határozta meg, míg kialakította jelenlegi kulturális és etnika határait. Történeti sorsának autonóm életét 1918-ban kezdte, majd a háromhatalmi és rendszerváltást átélve lett az egykori Szovjetunió része később pedig az Ukrán Köztársaság egyik sajátos hagyományú területévé vált.²⁷

Kárpátalja területének nemzetiségére és népességére vonatkozó adatait az 1944-es az erőszakos deportálás befolyásolta. A második világháborút követően a magyarok mellett őshonosnak számító ruszin nemzetiséget eltörölték és beolvasztották az ukrán nemzetbe. Innentől kezdve a magyarok és a ruszinok nemzetiségi aránya csökken, ellenben az ukránokkal, akiknek aránya növekszik. 1989-től a cigány nemzetiségűek aránya is folyamatosan növekszik. A terület anyanyelvi és nemzetiségi mutatói azonban olykor nem mutattak egyezést. Az 1989-es népszámláláskor a lakosságnak a 13,3 %-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek, míg 12,5%-a magyar nemzetiségűnek. Az utolsó, 2001-es népszámlálás adatai alapján Ukrajna összlakossága 48 millió 457 ezer fő volt, ebből Kárpátalja összlakossága 1 254 614 fő.²⁸

A kárpátaljai magyarok helyzetével kapcsolatban egy őshonos kisebbségről beszélünk, akik politikai okok végett váltak kisebbséggé. Az itt élő népek hosszú idők óta a különböző nyelveken beszélő népekkel élnek szomszédságba, melyek hatást gyakorolnak

---

²⁶ Liszka 2009:11

²⁷ S. Benedek 1994: 67

²⁸ Híres-László 2010:25-26

egymásra, eredményezve ezzel a két és többnyelvűség kialakulását.²⁹ A nemzetiségek egymás mellett éléséből és különböző nyelvekből adódóan hatást gyakorolnak a kommunikációra. Ezáltal a kárpátaljai magyarság esetében őshonos kisebbségből adódóan kisebbségi kétnyelvűségről beszélünk. A magyarság túlnyomó részben csak az iskolában találkozik az államnyelvvél, ezáltal az első nyelve, vagyis a magyar jogilag alárendelt szerepben van az államnyelvhez képest. Azonban a kárpátaljai magyarság közösségi szinten kétnyelvűnek számít, mivel az itt élő emberek kétnyelvű helyzetben élnek, vagyis adódnak olyan körülmények, amikor az anyanyelv mellett egy másik nyelvet is használni kellene.³⁰

A terület nemzetiségi összetételének arányát tekintve a legnagyobb számban az ukránok vannak (80,2%), majd a magyarok (12,1%), a románok és az oroszok azt követően pedig a cigányok (1,1%).³¹ Napjainkra területének legnagyobb részét ruszinok alkotják, míg legnépesebb etnikai csoportját a magyarok.³²

Az etnikai arányok figyelembevételével kirajzolódik egy vegyes etnikai lakosságú térség és régió képe, aminek összességében és a kárpátaljai lakosság összetételét tekintve az államalkotó ukrán etnikum többséget gyakorol a magyar kisebbséggel szemben. Továbbá a terület vegyes etnikai lakosságába tartoznak az évszázadok óta jelenlévő románok, oroszok és a zárt közösséget alkotó cigányság.³³

2.3. A cigány nép nyelve és kultúrája

Felmerülhet a kérdés, hogy kit tekinthetünk cigány/romának? A tízévente tartott népszámláson mindenkinek lehetősége nyílik arra, hogy etnikai hovatartozásáról, anyanyelvéről és nemzetiségéről váljon. A Kárpát-medence cigány/roma³⁴ népességének számbeli meghatározása nem szolgál pontos adatokkal mindezekről. Etnikai csoportjuk alatt egy többségi társadalomban élő³⁵, saját államisággal nem rendelkező, hátrányos helyzetű kisebbségként lévő népcsoport tagjait értjük. Ukrajnában és azon belül Kárpátalján is sajátos helyzettel rendelkező csoport. A 2001. évi népszámlálás adatai alapján az ország 48,24 millió lakosa közül csaknem 47 587 fő, (az összlakosság 0,1%-a)

---

²⁹ Molnár- Molnár 2005:20

³⁰ Gazdag 2021: 48-61

³¹ Molnár- Molnár 2005:20

³² Doszpoly 2021:71

³³ Doszpoly 2021:71

³⁴ A munka további részében a roma és a cigány szót szinonimaként használom.

³⁵ Dr. Balogh – Fábíánné 2012:16

vallotta magát cigány nemzetiségűnek. Ez egy meglehetősen objektív adat, ugyanakkor a regisztrált számok ellenére nagyobb arányban fordulnak elő, mivel sokan közülük nem vallják magukat annak. Ennek számos oka lehet. Többek között elsősorban magyarnak tartja magát és nem romának, vagy nem tartja fontosnak a nemzetiségének meghatározását, illetve félelemből is visszakoehat a válaszadás kapcsán.

Lakhelyüket tekintve két megyében: Kárpátalján (össztlakosság 1,1%-a) és Odesszában élnek a legnagyobb arányban.³⁶ Anyanyelvi összetételük a 2001-es népszámlálási adatok alapján meglehetősen sokszínű. A kárpátaljai cigányság többségében magyar anyanyelvű, ugyanakkor 16,7%-a az ukránt és 20,5%-uk a cigány nyelvet és annak valamelyik változatát vallották anyanyelvüknek.³⁷ A megyében élő nemzetiségek közül a magyarok körében a legmagasabb számban vannak azok, akiknek a nemzetisége és az anyanyelve is egybeesik. Több nem magyar nemzetiségű is magyar anyanyelvűnek vallja magát, többek között a cigányok is.³⁸ A népcsoport kapcsán egy szórványban élő, települési eloszlását tekintve szerteágazó közösségről beszélünk. Legnagyobb részük a megye nyugati részén a Perecsenyi járásban, Beregszászban, a Munkácsi és az Ungvári járásban él.

Az etnikai csoport nyelvileg és szociológiailag, néprajzilag és kulturális értelemben is egy tagolt közösség.³⁹ A cigányság a közelmúltig nem rendelkezett írásbeliséggel, ezáltal a fellelhető írásos történelmi anyagok a velük érintkező népek, kultúrák és társadalmak lejegyzései. Ugyanakkor a cigányság eredetének kérdésére a válasz a nyelvükben keresendő. Az 1700-as évek második felében kezdték el tanulmányozni a cigány és az indiai nyelv rokonságát, amely napjainkra az összehasonlító nyelvudománynak köszönhetően bizonyosságot nyert. Hosszú időn át nem foglalkoztak az eredetükkel, tartva azon nézetet, hogy nem rendelkeznek saját nyelvvel és beszédük a vándorlások alatt befogadó ország nyelvének egy eltorzított változata- önálló nyelvként nem ismeretes tolvajnyelv. Életmódjuknak részét képezte a különböző népekkel történő kapcsolattartás, hiszen kereskedelemmel, zenéléssel és jóslással foglalkoztak. Hosszú időn át vándorló életmódot folytattak, aminek köszönhetően sok nyelvvel találkoztak és megismertek. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a nyelvükbe átvett elemek nélkül nem rendelkeznek saját nyelvvel.⁴⁰

---

³⁶ Braun – Cserniczkó – Molnár 2010:12-18

³⁷ Molnár – Cserniczkó – Braun 2016

³⁸ Beregszászi–Cserniczkó 2004:14

³⁹ Braun–Cserniczkó–Molnár 2010: 17

⁴⁰ Dr. Balogh – Fábíánné 2012:41

Nyelvezetük mellett a kutatók életmódjukra is felfigyeltek. A roma nép számos közös vonással rendelkezik a más országokban élő etnikai csoportjához, ennek ellenében a körülményeikhez alkalmazkodva ezek a csoportok különböznek egymástól.⁴¹ A 19. században tudományos igényű kutatások kezdődtek az etnikai csoport tekintetében a néprajztudományban. Hermann Antal (1851-1926) között végzett kutatásai a cigány kultúráról és életviteléről kiemelkedő jelentőségűek a szakirodalomban. Kutatásának tárgyát leginkább a cigány dallok, a magyar és cigány zenék kapcsolatai képezték. Legnagyobb arányban születtek vizsgálatok az oláh cigányok mese hagyományait illetően, melyhez a cigány nyelv iránti érdeklődés vezetett. Már 1869-es évben kerültek népmesék lejegyzésre romani nyelven. A cigány népmesekutatás meghatározó személye Csenki Sándor volt, aki 1974-ben magyar nyelvű fordításban (*A cigány meg a sárkány*) jelentette meg a gyűjtött meséket.⁴² A néprajztudományban bőséges adatot találunk a romák mesélési hagyományairól, a népzenejükről és nyelvhasználatukról, viseletükről míg gyermekjátékukról alig néhányat.

A romák nyelvükben és kultúrájukban a befogadó környezetre támaszkodnak. Kultúrájuk meglehetősen szegényes évszázados múltjára sem tekinthető vissza cigány dal vagy mese. Ennek ellenben az átadó környezetből vett anyagokat gondosabban őrzik, mint az átadó környezet. Az átvett anyagokat sajátjukká teszik az egyedi cigány ízzel. A kölcsönzött meséket és népdalokat kombinálják, így olykor szokatlan összkép jön létre az átvett elemekből. Többek között ilyen a közismert magyar népdal: „*Túr a disznó, túr a mocsárszélen. /Tartottam szeretőt, de már régen. /Ha tartottam megszenvedtem érte;*”, aminek Vekerdi József által a következő cigány változata került lejegyzésre magyar nyelven: „*Túr a disznó ha kihajcsák a rétre. / Tartottam egy szép szeretőt mi haszna? /Ha tartottam meg is szenvedtem érte;*”⁴³ Hasonló fantáziálás figyelhető meg mesékben is. Kizárólag a cigány mesékben találkozhatunk azon motívumokkal, hogy a szerencsét próbáló legény elhagyja feleségét és többször is újránősül vagy elrabolja a felesége ékszereit. Ahogyan a hétfejű sárkány is csak ezekben a mesékben falja fel a királylányt szabadító legényt. Az ismertetett különös fordulatok csak a legelevenebben élő cigány népi csoportok kultúrájában elevenedik meg. Világviszonylatban az erdélyi magyar cigányok rendelkeznek a legszínesebb- művészebb mesevilággal.⁴⁴ A mesélés mellett a cigányság foglalkozásához köthető a 18. századtól a zenélés művészete. Az általuk szolgáltatott zene

---

⁴¹ Vekerdi 1982:4

⁴² Bíró 2006

⁴³ Vekerdi 1990: 815

⁴⁴ Vekerdi 1990

egy „előadott népies műzene”⁴⁵, amit a magyarok szórakoztatására használtak. A saját közösségeikben játszott zenék kötetlen szövegűek, az adott szituáció elmesélésére szolgálnak. A hagyományos roma közösségek szerves részét képezték a hétköznapiakban spontán módon létrejött táncmulatságok. Ezeken a mulatságokon már a kisgyermek is részt vesz, akik a szemléltetés és utánzás módszerével sajátítják el a népi táncművészetét. A gyermekeket kiskortól kezdve tanítják táncolni, éneklés közben ölelnek, ritmusosan mozgatják és „táncoltatják”.⁴⁶

A cigány nép kultúráját kimeríti a mese, a dal és a tánc ismerete. A népművészet tekintetében (hímzés, faragás, festés, szövés-fonás stb.), népszokások és népi játékok, hiedelmek változatossága még a kölcsönzés alakjában is ismeretlen körökben. Használati tárgyait és ruhadarabjait a környezetükből készen veszik, míg a szertartásokhoz és játékos tevékenységekhez olyan társadalmi szervezethez lenne szükség, amivel a cigányok nem rendelkeznek. Az önálló közösségi szervezethez, közösségi szellem és közösségi életük kialakulásának hiánya az indiai őshazájukban élő elődeik társadalmi kirekesztettségéből adódik, ahol a tisztességtelen foglalkozásokból és rablásokból élő népelemek voltak.⁴⁷

A gyermekjátékok tekintetében az oláh és a beás cigányok körében gyűjtött cigány altatókat/bölcsődalokat Kovalcsik Katalin 1980-ban és 1997-ben. Mindkét csoportban az altatás lassú dalokkal és ritmikus mozdulatokkal végezték. A dalokban a síró gyermeket ajándékokkal például finom ételek kilátásba való helyezésével jutalmazták, hogy elmulassák sírását. Ugyanakkor az altatódalokban megjelennek a mindennapi problémák és fájdalmak: „*Ne sírj, fiam, ne sírj, Ne szakajts meg a szívemet, Ne szakajtsd meg a szívemet, Mert már úgyis megszakadt.*”⁴⁸ A cigány közösségek tiltó jelleggel a gyermekek játéktevékenységébe nem szóltak, a szabályok ismerete és betartása kizárólag a szokásokra vonatkozott. A cigányok játszás közben nem szólnak a gyermekekre, játékkedvét szabadon kiélheti. Meglátásaik alapján a játszó gyermek megszólításával a játéktevékenységébe történő beleavatkozással „nagyon ártanak a gyerekeknek”. Közösségeikben kevés őshonosnak nevezhető szöveges gyermekjáték található. A néprajzi anyagokban leginkább az átadó környezetből ismert gyermekjátékok találhatók. A gyerekek előszeretettel játszották el a körülöttük lévő világot, a mindennapi cselekvéseket, tanulva ezzel a felnőtt világot, ahol a lányok az édesanyjuktól, míg a fiúk az apjuktól sajátították el a

---

⁴⁵ Diósi 2002:13

⁴⁶ Dr. Balogh – Fábiánné 2012:100-101

⁴⁷ Vekerdi 1990

⁴⁸ Kovalcsik 2004:139

megélhetéshez szükséges ismereteket.⁴⁹ Kedvelik a televíziós filmeket, amit játéktevékenységeikben megelevenítenek. Életformájukhoz hasonló karaktert választanak, akivel azonosulnak.⁵⁰

Bari Károly 1990-ben *Az erdő anyja* című könyvében foglalkozik a cigánynép kultúrájával és szokáshagyományaival. A kötetben bemutatásra kerülnek a cigány folklórt alkotó eredetmondák- mesék és hiedelemtörténetek, ünnepekhez köthető szokások, a gyermekfolklór, különböző gyermekjátékok. Munkásságának célja a cigány kultúra megmentése és megismertetése az olvasóközönséggel. A kötetben szereplő anyagok valóságos képet kívánnak adni a cigány nép népköltészetéről és nyelvezetéről. A közétett szövegeknek feltüntetésre került a gyűjtés helye és ideje, az adatközlő életkora és a dialektus, a gyermekjátékok és találós kérdések kivételével.⁵¹ Az Óvodai Nevelés c. folyóirat Horizont cikkében egy általános képet kapunk a roma gyermekek hagyományos játékaikról, melyek legtöbb esetben a felnőttek utánzásából születnek. Ismertetésre kerülnek a lányok és a fiúk kedvelt játékaik. Előbbieknél a labdázás, a rongylabdák készítése. Míg a kisfiúké a lovazás, aminek több változata is ismert. Egyrészt játszották kutyákkal, akiket lovakká fogadtak és kocsit húzattak vele. Másrészt párban is lovagoltak, amikor az egyikük volt a ló a másik pedig a hajtó. Kedvelt játék a durrantó vagy putyóka, ami egy dagasztott sárdarab a közepén egy lyukkal és földhöz vágják. A durrantóhoz hasonló játék volt az ostorcsinálás, ami a lányok játéka volt. A játék lényege az volt, hogy a vékony kötél vagy madzag végét kirajtozták, aminek a végére csomót kötöttek és botra tették. A játék győztese az volt, aki nagyobbat csördített. Mozgásos játékaik közzé tartozott a bújócska, fogócska (Medve, medve, bolond medve) és a kiszámolók.⁵²

Kisebbségi státuszukból adódóan szociális életüket erősen meghatározza az előítéletesség. A romákkal szembeni előítéletnek nemcsak megyénkben, hanem a szomszédos országokban, köztük Magyarországon is. A szegregáció mindkor jelenlévő probléma, mivel sosem tartoznak/tartoztak a közösségileg elismert társadalmi csoportok közzé. Elismeréseket csak egyénileg szereztek és szereznek egy-egy területen kiemelkedő tehetséggel.

---

⁴⁹ Bari 2009: 51

⁵⁰ Szemán, 1995:6

⁵¹ Bari 1990:10

⁵² Tuza 2005

III. A MAGYAR GYERMEKJÁTÉKOK KUTATÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A munka további részében az interetnikus kapcsolatok tükrében vizsgálom az etnikai csoportok népi gyermekjátékait. Mielőtt rátérnék a kutatási anyag bemutatására, röviden ismertetem a gyermekjátékok kutatásának kezdeti időszakát, a témában született köteteket és tanulmányokat a nemzetközi és a kárpátaljai viszonylatban egyaránt. A fogalmától a kategorizálásig, játékokon és játékszereken át, melyek a hagyományos falusi kultúra játékanyagát és sajátosságát tükrözték.

A gyermekjátékok ismerete és megléte szorosan összefonódik egy társadalom, közösség és mindenekfelett az emberek mindennapi életével. Ezzel szemben a játéktevékenységek fontossága nem minden korban és társadalomtudományi kutatásban tükröződött. Egyrészt hétköznapi cselekvésformájából adódóan egy kevésbé látványos kulturális jelenség. Másrészt fogalma is a gyermekjáték fogalmával azonosult, ami gyakran csökkentette az irányába történő érdeklődést. Azonban a gyermeki cselekvések, játéktevékenységek szoros kapcsolatot építenek a társadalom és közösség kultúrájával, ami kifejezi értékeit, szokásait. A néprajz hosszú ideje tanulmányozza gyermekjátékokat, annak társadalmi és kulturális vonatkozásait és feltárja kultúrtörténeti összefüggéseit.⁵³

A népi gyermekjátékok kutatástörténetét elsők között foglalta össze Niedermüller Péter a Magyar Néprajz VI. kötetében, melyben az 1980-as évekkel bezáróan tárgyalja a kutatását és eredményeit. Ugyanakkor az idők folyamán számos rendszerezési módszer és vizsgálat született a területen. Napjaink legnagyobb néprajzkutatója és gyermekjátékgyűjtője Lázár Katalin, aki kifejlesztette a játékok rendszerezését, aminek elvét több tanulmányában és kötetében is kifejti.⁵⁴

A gyermekjátékok kutatásának hosszú múltra tekint vissza, ami több szakaszra is bontható. A gyűjtések első szakaszában nyelvészeti és pedagógia munkákban jelentek meg gyermekjátékokra vonatkozó leírások. Az első fellelhető forrás az 1500-as évekre tehető Baranyai Decsi János *Adagioruma* c. munkája, melyben megtalálhatóak az első játéknevek és játékleírások.⁵⁵ Folyóiratok is közöltek gyermekjátékokra vonatkozó cikkeket, többek között a Magyar Hírmondó. Ebben jelent meg 1971-ben az Ispilángi rózsza szövegkezdetű

---

⁵³ Bánfi 2018:23

⁵⁴ Lázár 1990, 1997, 2004

⁵⁵ Dömötör 1990:532

játék teljes leírás.⁵⁶ Azonban a játékok tudományos igényű kutatása a 19. században kezdődik, amikor kialakul a tudományos igényű pedagógia és gyermekpszichológia. A *Magyar nyelvőr* folyóirat elindításával 1872-után egyre nagyobb figyelmet fordítottak a népi játékokra és azok ismertetésére. Többek között a Népnyelv-hagyományok részlet, melyben játékleírásokat közöltek.⁵⁷ A folyóiratot követően megjelent a *Magyar Népköltési Gyűjtemény*, ami 150 gyermekjátékot is tartalmazott. Mindezek jelentették Magyarországon a fejlődést és eredményezték a gyermekjáték gyűjtemények és monográfiák létrejöttét.⁵⁸

A gyermekjátékok gyűjtésének második szakasza a hetvenes években kezdődik. Ez idő alatt nagymennyiségű gyermekjáték-gyűjtemények, monográfiák és tanulmányok jelentek meg. 1877-ben jelent meg Porzsolt Lajos *A magyar labdajátékok* című könyve, melyben sportszerű népi játékok kerültek bemutatásra. A közleményből hiányzott a játékok helyszerinti megjelölése, ugyanakkor gyűjtött játékok leírása pontos és logikus elrendezést mutatott.⁵⁹ Láng Mihály az 1900-as években *A munkaszeretetre való nevelés módja* című könyvében a játékokat és leírását a pedagógia oldaláról közelítette meg. A könyv egy pedagógia értékű munka, melyben az ország különböző tájairól szerepeltek játékleírások a pontos helymeghatározás hiányával.⁶⁰ Szemben Kiss Áronnal, akit a népi gyermekjátékok Magyarországi úttörőjének tekinthetünk. Kiss 1891-ben *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény* címmel jelentetett meg hatalmas játékokat, elsősorban pedagógusok számára. Az eddigi gyűjtésekkel szemben a szerző a játékok gyűjtési helyét és dallamát is feltünteti. Gyűjteményében ismerteti a játékok különböző változatait, amit életkori szakaszok mentén rendez.⁶¹

A kezdeti jelentős kutatásokat egy visszaesés követte egészen a második világháború utáni időszakig, amikor ismét kezdetét veszi a nemzeti kultúra feltérképezése. Tanulmányok és néprajzi monográfiák jelentek meg a pedagógia szempontú könyvek mellett, melyek népi játékokat ismertettek a játékok tanításának céljából.⁶² Azonban a pedagógia szempontok okán hiányosságok voltak a gyűjtés helyére és idejére vonatkozóan, így nem feleltek meg a néprajzi elemzéseknek.⁶³ A néprajztudományi előrelépést a Magyar Népzene Tára I. kötete a *Gyermekjátékok* hozott. A kötetben dallam alapján kerültek

---

⁵⁶ Bánfi 2018:24

⁵⁷ Bánfi 2018:24

⁵⁸ Dömötör 1990:533

⁵⁹ Porzsolt 1885

⁶⁰ Láng 1900

⁶¹ Dömötör 1990:534

⁶² Lázár 2005:26

⁶³ Dömötör 1990:535

kategorizálásra a játékok, amelyek az énekes játékok lefedettségét érintették.⁶⁴ Megjelent Bakos József a *Mátyusföldi gyermekjátékok* című gyűjteménye, ami egy néprajzi terület anyagára terjed ki. A gyűjteményben szemléltetésre kerülnek a játékok eredete és annak változatai hazai és külföldi viszonylatban is.⁶⁵

A népi gyermekjátékok kutatásának legújabb szakaszára már a tudományos igény, adathűség és precizitás, a rendszerezési törekvések jellemzőek. A közlemények játékleírásokkal, pedagógiai és tudományos céllal készülnek a gyűjtések helyével és idejével. 1980-ban jelenik meg Gazdag Klára *Gyermekvilág Eszterneken* című gyűjteménye, amelyben a falu gyermekvilágának a bemutatása mellett a mondókákra és a játékok bemutatására is törekszik és tanulmányozza a gyermekek mindennapjait. Munkásságát követi Gágyor József szerkesztésében a *Megy a gyűrű vándorútra* című kétkötetes könyv. Ebben a gyűjtött játékok változatai és az alkalmazott vagy már csak az emlékezetben élő játékok kategorizálása szerepel. 1990-ben jelent meg a Magyar Néprajz VI. kötete, *Népzene, néptánc, népi játék* címmel, melyben a népi játékok kutatástörténetének legpontosabb összefoglalója, a játékok fogalmának meghatározás és az osztályozási rendszerének részletes leírása található és a Lázár Katalin által megalkotott típusrendek ismertetése.⁶⁶

A néprajztudományban a gyermekjátékok legelhivatottabb kutatója Lázár Katalin, aki 1979 óta a MTA Zenetudományi Intézet tagja és népi gyermekjátékokkal kapcsolatos gyűjtemények szerzője. 1997-ben jelent meg a *Népi játékok* című könyve, melyben ismerteti a játékkutatás történetét, a típusrendeket és azok kialakítását. A játékkutatások elméleti ismeretanyaga mellett azok gyakorlati oldalával, a játékleírásokkal is foglalkozik.⁶⁷ Hasonló felépítéssel jelent meg 2002-ben a *Gyertek, gyertek játszani* című I⁶⁸. és 2004-ben a kötet II. része⁶⁹ gyűjteményei. Az elő kötetben bemutatásra kerülnek az erdélyi és a moldvai magyar népi játékok, míg a másodikban a Dunántúl, Észak és Alföld tájegységeire jellemzőek.⁷⁰

Magyarországon már a XIX. században jelenvolt az igény a gyermekjátékok kutatására a néprajzkutatók és pedagógusok körében a magyar nyelvterületeken. Míg Kárpátalján a néprajzi kincsek feltárása a 21. században vette kezdetét. 2004-ben jelent

---

⁶⁴ P. Punykó—Hutterer 2004:62

⁶⁵ P. Punykó—Hutterer 2004:61

⁶⁶ Bánfi 2018:26

⁶⁷ Lázár 1997:15

⁶⁸ Lázár 2002

⁶⁹ Lázár 2004

⁷⁰ Lázár 2004:19

meg az *Egyedem, begyedem tengertánc* című gyermekmondókás gyűjtemény Hutterer Éva és Punykó Mária szerkesztésében. A kötetben a szerzőpáros által gyűjtött mondókákat találunk a bereg megyei, ungi, ugocsi és máramarosi környékekről.⁷¹ 2013-ban megjelent Hutterer Éva *Egy aranyat leltem*⁷² című gyermekjáték gyűjteménye, melynek része egy módszertani útmutató a játékok oktatására. A folyóiratok tekintetében a Kárpátaljai Hírmondó 1. évfolyam 2. számában 2005-ben a népi játékokkal kapcsolatos leírások jelentek meg. A közleményben bemutatták a malomkészítést és a nádsípkészítést. Az utóbbi felhasználási lehetősége is bemutatásra került.⁷³

A XXI. században a pedagógia tudománya is foglalkozik a népi játékokkal és funkciójával az oktatásban.⁷⁴ Magyar György 2002- ben megjelent *A Kárpát Medence Magyar Gyermekjátékai* című könyvében a korszerű pedagógiával foglalkozik, azon belül a játékkal és a tantervek egymásra gyakorolt hatásával.⁷⁵ A oktatási folyamatban betöltött szerepét vizsgálja a népi játékoknak többek között Lázár Katalin is a *Népi játékok felhasználási lehetőségei az oktatásban* című tanulmányában a testnevelések, gyakorlati foglalkozások és énekórákon keresztül mutatja be a mozgásos, eszközös játékok pedagógiai felhasználhatóságát.⁷⁶

Egyaránt foglalkoznak a népi játékok oktatásban való hasznosításával az ukrán néprajztudomány oldaláról is. Többek között Г. Кільова a 2010-ben megjelent *Народна іграшка як засіб виховання дітей*⁷⁷ című tanulmányában szól a néprajzi adatok tanulmányozásának kezdeti időszakáról, ami a 19. század vége a 20. század eleje. Közleményében olvashatunk a népi játékok nevelési hatásáról a gyerekek szellemi, erkölcsi és testi fejlődésében. Kiemelt hangsúlyt kap az ukrán népi gyermekjátékok pedagógiai értéke, melyek teret adnak az alkotó tevékenységnek. Általa a gyerekek tájékozódnak a körülöttük lévő világról és fejlesztik a beszédet.

Яременко 2014-ben a *Українська народна іграшка як засіб формування елементів національної культури* című tanulmányában a népi játékokról ír, ami az emberek emlékének őrzője a történelmi, kulturális és vallási hagyományainak és

---

⁷¹ P. Punykó—Hutterer 2004:4

⁷² Hutterer 2013:5

⁷³ Prófusz: 2005:22

⁷⁴ Kecskés 2012:207

⁷⁵ Magyar 2002:9-10

⁷⁶ Lázár 2017

megnyitható: [Nepi jatekok felhasznalasi lehetosegei az oktatásban u.pdf \(mtak.hu\)](#) (letöltés ideje: 2022:03.15.)

⁷⁷ Г. Кільова 2010.

cselekedeteinek fenntartója. A gyermekek számára a tudás eszköze és az ukrán kultúra megőrzése.⁷⁸

3.2. A játék fogalmi megközelítései

A játék kifejezéshez kapcsolódóan egy olyan emberi viselkedésről beszélhetünk, melyben az érzelem és azok megnyilatkozásának formái jelennek meg, amiben a nevelés ösztönszerű tevékenységét is felfedezhetjük. Jelentéstartalma leginkább az érzelemre, mint az értelemre koncentrálódik. Azonban a játék pontos definíciójának a megadásakor mindig nehézségekbe ütközünk. Meghatározásával a neveléstudományokon át a néprajztudományig foglalkoznak a kutatók, hiszen az emberi cselekvések széles területét alkotják játéktevékenységek. A Magyar Nyelv Értelmező szótárában található játék szónak mindössze 38 definícióját olvashatjuk. A játék szó a ma embere számára a pihenésként végzett önfeladti szórakozást, önként választott szórakoztató tevékenységet jelent. A játékok közzé soroljuk a felnőttek játékait, a sporteseményeket, a kártyázást és a televíziós vetélkedőket is. Jelen van minden tudományágban, ami emberekkel és társadalommal foglalkozik. Szabad akaratból létrejött cselekvés, melynek jelentése magába foglalja sajátosságait: szórakoztat, szimbolikus tevékenység (valóság és fikció keveredése), versenyszerű, spontán és szabadon választott öncélú tevékenység.⁷⁹

A gyermekjáték mindezeknek megfelelően a gyermekek szórakozására, önálló, külső nyomás nélküli örömszerzésére létrejövő cselekvés, amely valós társadalmi esemény helyhez és időhöz kötött, térbeli és időbeli cselekvés.⁸⁰ A néprajztudomány oldaláról a magyar gyermekjáték gyűjteményekben többféle megfogalmazásban is olvashatunk róla:

- a) játékról csak akkor van szó, ha a gyermek valamilyen játékeszközzel tevékenykedik.⁸¹
- b) a játék kikapcsolódás és önfeladti szórakozás.⁸²
- c) a népi játék az emberiség mozgásos és művészi megnyilatkozásának formája, amire az átalakulás és a rögtönzés jellemző.⁸³
- d) külső kényszertől mentes szabad cselekvés.⁸⁴

---

⁷⁸ Яременко 2014.

⁷⁹ Bíró 2015:6

⁸⁰ Bánfi 2018:15

⁸¹ Dömötör 1990:337

⁸² Hutterer 2013:6

⁸³ Antal 2002:36

⁸⁴ Lázár 1997:19

- e) a játék társadalmi akció, szubjektumai, objektumai, kódjai és időbeli keretei vannak.⁸⁵

A játék definíciók a teljesség igénye nélkül kerültek bemutatásra, melyből megállapíthatjuk, hogy a játék a személy és a közösség életében- mindennapjaiban gyermekkortól egészen a felnőtté válásig szerepel. A néprajzban és a tudományterületek között sem létezik olyan meghatározás a játékok tekintetében, ami teljes körűen és hiányosság nélkül lefedné ezt a sokrétű műfajt. A játéktevékenységek új teret és szabályrendszereket teremtenek, melyekben az emberi viszonyrendszer és a környezet is átrendeződik.⁸⁶ Az ember társas lényéből adódon szoros kapcsolatot képez a társadalommal. A társadalom a kultúrák és szabályok szerint működtetett egész, melyeket elődeitől átvesz, fejleszt és gyarapít, hogy a későbbiekben átadja utódainak. Mindez egy körforgás, melyben az áthagyományozódott kultúra generációról-generációra szál. A hagyományos társadalmakban ennek a folyamatnak archaikus formája és tartalma a különböző ünnepek és szokások, melyek által az egyén beépül a társadalomba és annak kultúrájába.⁸⁷

A gyermek pedig a társadalom és a nemzet tovább élésének folytatása. A családi közegben elsajátított hagyomány és múlt fenntartója, örökítője. A hagyományos gyermekjátékok a paraszti társadalomban komplex szerepet töltöttek be. A lélektani funkció által hatott az egyénre, míg a társadalom által kapcsolatokat teremtett és erősített meg.⁸⁸ A lélektani hatás már egészen korán megfigyelhető volt, mivel a gyermekeket már a születéstől körbevette a játék. Általa ismeri meg a világot, szűkebb és tágabb környezetét. Játéktevékenységein keresztül képességeket és készségeket sajátít el, amelyeket fejleszt és használ, s a felnőtt életben alkalmaz.⁸⁹ A játékok által nagyobb korban a szocializációs eszközhalmozatnak köszönhetően kapcsolatokat hozott létre, amivel a közösség tagjává vált. A szocializációs folyamatnak köszönhetően meg tanult csapatban játszani. A játék elsősorban csoporttevékenység, melyek által nem csak a településekhez kapcsolódó kultúrát teszi magáévá, hanem megismeri a közös játékok során a szabályokat, amelyek elősegítik a tudatosulást és a társadalomba való beilleszkedést. Mindezek miatt a játék egy társadalmi akció, létrejön a kapcsolatteremtés és kezdetét veszi a szocializáció.⁹⁰

---

⁸⁵ Dömötör 1990:539

⁸⁶ Keszeg 2011

⁸⁷ Bús 2013.

⁸⁸ Lázár 1996.

⁸⁹ Lázár 1997:20

⁹⁰ Lázár 2005:21

A gyermekkor a kultúra magáévá tételének időszak. A játék által a generációk átörökítik a kultúra elemeit, ami jól látható már a kezdeti anya-gyermek és csoportjátékokban, amelyben az adott tájegységre jellemző nyelvi jegyek, dalok és mondókák a gyermekek játéktevékenységét képezik s kultúrájukat alkotják. A belenevelődés eszközével és a játékeszköze által részévé válik a felnőtt és a gyermekkultúrának.⁹¹

Összegezve tehát látjuk, hogy az emberi játéktevékenység a társadalom sajátos formája, melynek mindennapjaiban nélkülözhetetlen szerepet tölt be. A gyermek és annak játéktevékenysége szorosan érintkezik egy adott csoport, közösség és társadalom kultúrájával, amelyben kifejezésre jutnak annak értékei, elvárásai és normái. Ugyanakkor a kultúra megismerése és továbbadása mellett egy fejlődési szakasz- a gyermekek elsődleges tanulási metódusa.

3.3. A gyermekjátékok rendszerezése, felosztási lehetőségei

A magyar gyermekjátékok tudományos igényű felkutatása a 19. századra tehető. Ez idő alatt számos gyermekjátékokkal foglalkozó gyűjtemény, népköltészeti gyűjtemény és folyóirat jelent meg, melyek játékszövegeket közölnek az összegzések céljából.⁹² Az első közölt játékok a népköltészeti gyűjteményekben jelentek meg, mivel a játékokat a népköltészet egyik műfajának tekintették. Ezeket a játékokat szöveg szerint rendszerezték és dallam nélkül közölték.

A gyermekjáték fogalma egy sokrétű és összetett jelenség, ezáltal annak kategorizálása és rendszerbe foglalása sem egyszerű feladat. Egyrészt a társadalomtudományok nem dolgoztak ki egy olyan módszert, mellyel osztályozni lehetne a verbális és nem verbális elemekből álló akciókat. Másrészt a népi gyermekjátékoknak számos változata, különböző formái, ám hasonló tartalmi vannak.⁹³ Azonban a tudományos igényű kutatásokkal létrejött a gyermekjátékok csoportosításának és rendszerezésnek igénye is. A csoportok kialakítása nem volt zökkenőmentes, mivel a népi kultúra mellett a játékok is változatokban élnek. A játékok és azok leírásai, szövegi vidékeken és területeken belül is változhatnak. A játékok mellett annak rendszerezésében és csoportosításában is több változatot ismer és közölt a szakirodalom, amíg elkészült a

---

⁹¹ Bús 2013

⁹² Haramza 2022:21

⁹³ Dömötör 1990: 539-541

megnyitható: <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/06/96.html>

napjainkban is használatos játérendszerelés. Az 1980-as években készítettek egy rendszerelést, ami típusrendekbe sorolja a játékokat. Mindez segítségül kíván lenni a pedagógusok és kutatók számára a játékok többféle változatainak a pontosabb besorolását illetően.

A népi gyermekjátékok első csoportosítását Kiss Áron végezte a *Magyar gyermekjáték- gyűjteményben*⁹⁴, melyben életkor szerinti szakaszokba sorolja a játékokat. A szakaszok között három csoportot különböztet meg: felnőttek játécai ölbeli gyermekekkel, mondókák és a játékok. Az első szakaszban találhatóak a felnőttek játécai az ölbeli gyermekekkel: állni tanító, höcöggető, altató, tapsoltató játékos cselekvések. Ebben a szakaszban található játékok dallam nélküliek, szövegközpontúak. Ide tartozik minden olyan játék, ami a csecsemőkor meghatározó része. A második szakaszban találjuk a mondókákat. Ide tartoznak az állatsalogató és állatriogatós mondókák, a játéokra szólítók, kiolvasók, hintáztatók és a természeti mondókák dallammal. A harmadik rész a játékok csoportja, amihez az énekes körjátékok, fogócskák, páros játékok, hidas- ügyességi játékok tartoznak.⁹⁵

Lajos Árpád a *Magyar nép játécai* című gyűjteményében az utóbbiaktól eltérően a játékokat cselekmény szerint és egyes csoportokat nemek alapján is kategorizálta. Gyűjteményében hét csoportot különböztetett meg: mozdulatutánzó játékok (fiúk és lányok játécai), mérkőző csapatjátékok, táncos játékok, kergetőcskék (fiúk és lányok fogócskái) és kézügyességi játékok, nótás hunyócskák valamint a nevetető játékok.⁹⁶

A *Megy a gyűrű vándorútra* c. gyűjtemény szerkesztője Gágyor József is készített egy csoportosítást 1982-ben, aki az énekes játékokat játékcselekmény szerint, míg a nem énekes játékokat eszközhasználat alapján rendszerelte.⁹⁷ Ellenben Hajdú Gyulával a *Magyar népi játékok gyűjteményének* szerzőjével. A közölt játékokat cselekmény szerint rendszerelte hét csoportba, melyhez magyarázó leírást ad. A rendszerelés első típusa az énekes-táncos gyermekjátékok, amit a „legfiatalabbak játécai”-ként definiál. A második csoportot alkotják a dramatikus játékok, amihez a színpadi játékok is tartoznak, vagyis a „páros és csoportos jelenet”. A harmadik típusba sorolja a társas népi játékokat, míg a negyedikbe a mozgásos népi játékokat „alapkészségek fejlesztése” címszó alatt. A

---

⁹⁴ Kiss 1891

⁹⁵ Kiss 1891:29

⁹⁶ Lajos 1940

⁹⁷ Bánfi 2018:30

felosztás ötödik csoportját alkotja a sportszerű népi játékok. A hatodik s egyben az utolsó játéktípusba sorolta az egységes szabályú népi sportjátékokat „ősi játékok” néven.⁹⁸

Az eddigiekben ismertetett játékcsoportosításokból láthatjuk, hogy számos megközelítési mód született: szöveg- dallam szerinti rendszerezés, melyekből kimaradtak a szöveg nélküli, a sport jellegű játékok és kiolvasók, vagy a dallamnélküli mondókák és fogócskák, illetve a korosztály szerinti csoportosítás.⁹⁹ Ennek okán Lázár Katalin 1980-ban új rendszerezési elvet dolgozott ki, ami a típusrendbe sorolást jelentette. Minden játéknak van egy „tipikus” formája, és annak néhány változata. A *Gyertek, gyertek játszani* című gyűjteményében a típusrendek négy szintjén és azoknak altípusai alapján különbözteti meg a játékokat. Az első típusrendet alkotják az eszközös játékok és azok altípusai: tárgykészítő, eszközös ügyességi, labdajátékok és a sport jellegű népi játékok. A második típuscsoport a mozgásos játékok, ami három alcsoportra bomlik: ölbeli gyermekjátékok, mozgásos ügyességi és erőjátékok valamint a fogócskák és vonulások. Néprajzkutatónk harmadik típuscsoportjának a szellemi játékoknak csoportja a leggazdagabb, ahova besorolja a szellemi ügyességi, beugratós, kitalálós, rejtő-kereső és a tiltó játékokat. A negyedik és egyben utolsó típusrendben találjuk a párválasztó játékokat és azok altípusait a párválasztó körjátékokat, lánykérő és párválasztó társasjátékokat.¹⁰⁰ Típusrendje végén vannak a mondókák, a kiolvasók és a kiszámolók, amelyek két külön tömböt és alcsoportokat alkotnak, mivel ezek alkalomhoz társított játékok.¹⁰¹ A Magyar Néprajz VI. kötetének a játéktípusok részében ismét a népi gyermekjátékok típusrendjével és azok altípusaival találkozunk, ami megegyezik Lázár Katalin felosztásával. A típusrendekben a játékok elemét és módját mutatták be a szerzők, így a felosztásokból hiányoznak a mondókák és a dallamos, szöveges játékok.¹⁰² Mindezt pótolja A Magyar Néprajz V. kötetében Tátrai Zsuzsanna a *Gyermekkor költészetében*. A kötetnek ebben a szakaszában ismerteti a mondókákat és azok típusait a: *szórakoztató, oktató és nevelő* funkciót betöltő rövid dajkarímeket és a *természeti és társadalmi környezettel való kapcsolatot tükröző mondókákat*, mint az időjárásos szóló, naphívogatókat, állatcsalogatókat és falucsúfolókat. Ebben a részben taglalja továbbá a *mondókák a gyermekjátékokban* csoportot: a kiszámolókat, a játékba hívókat és a játék közben mondott játékverseket. A kötetben külön

---

⁹⁸ Hajdú 1971

⁹⁹ Bánfi 2018:31

¹⁰⁰ Lázár 2002: 87-103

¹⁰¹ Lázár 2002:83

¹⁰² Dömötör 1990

részt képeznek a lírai játékdalok, amit a szerző bölcsődalok/altatókra és énekes-táncos leányjátékokra tagolt.¹⁰³

A rendszerezések sokaságából is látható, hogy az ember kultúrájának részét alkotják a gyermekek és azok játécai. Funkciójuk a kultúra mellett a kompetenciák elsajátításában és fejlesztésében is megnyilvánul az életkori sajátosságaikhoz adódóan. A játékok segítségével hívatottak a kultúra áthagyományozására, a szocializációra és a társdalomba történő beilleszkedésre, csoportok kialakítására. Kiss Áron és Tátrai Zsuzsanna rendszerében az ölbeli játékok a gyermekkor meghatározó része. Az anyagyermek kapcsolat kialakulásának időszak, a társakkal való együttjátszás kezdeti időszaka, ami a mozgásos és ügyességi játékokig vezet. Általa fejlődik az önkép és a környezeti ismeret. Lázár Katalinnál és a Magyar Néprajz VI. kötetében a típusrendek: eszközös, mozgásos, szellemi és a párválasztós játékokat s ezek tömbjei egyaránt szolgálják a kultúra elemeinek elsajátítását és átadását, melyben részt vesznek a szülők, intézmények és kortársak. A tevékenység összetett szabályokkal, feladatokkal és szituációkkal ellátott. Míg a mozgásos részek az erőlét fejlesztésében játszik szerepet, addig a szöveges részek ismeretanyagot tartalmaznak a környezetről, a természetet alkotó állatokról és a hagyományokról, szokásokról.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Tátrai 1988:587-605

¹⁰⁴ Budainé Balatoni- Zsótér 2013:23

IV. A KUTATÁS KÖRÜLMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

4.1. A kutatás ismertetése

A játék kultúramegtartó- áthagyományozódó szerepe napjainkban is megmaradt, de a rendszerváltás és a rohamos modernizációs folyamatok hatást gyakorolnak a hagyományos kultúrára, átalakítják tartalmát, eszközeit és helyszíneit. A hagyományos formákat, a belenevelődés eszközét fokozatosan felváltották a szocializációs színterek, a hagyományos családmódel megszűnése, amelyek gátolják és megakadályozzák a belenevelődés által elsajátított néprajzi értékeket és azok feltárását. A nemzetiségek kapcsolatából adódóan pedig még inkább releváns Kárpátalján a néprajzi kutatások, értékmentő és hagyományörző munkája.

4.2. A kutatás körülményei és módszertana

Kutatásomban az interetnikus nyelvi és kulturális hatásokat vizsgáltam a népi gyermekjátékok szövegeinek elemzése alapján a Nagydobronyi Kistérségben kérdőíves felméréssel az oktatási intézmények tanulói körében. Adatközlőim a községben működő öt iskola 5.-9. osztályos tanulói voltak. A vizsgálat célközönsége a vegyes etnikai csoportok (ukrán- magyar- roma), így a kérdőívek is két nyelven készültek el. A magyar anyanyelvű és magyar nyelvű oktatásban részülő gyerekek magyar nyelven töltötték ki a kérdőívet, míg a kistérség egyetlen szláv település működő intézmény tanulói ukrán nyelven. A különböző tanyelvű oktatási intézményekből összesen 120 diák vett részt a felmérésben. Ebből 100 magyar anyanyelvű település lakója, 20 ukrán nyelvű.

Korábbi munkámban már foglalkoztam a népi játékok gyűjtésével a Nagydobronyi Kistérség két településén (Kisdobrony és Tiszaágtelek) idősök és fiatalok körében. A kutatást kvalitatív és kvantitatív módszerrel egyaránt végeztem, így a már meglévő és begyűjtött gyermekjátékokat is felhasználtam. Jelen munkámban ezt kívánom kiegészíteni a négy magyarlakta és egy szláv településen működő oktatási intézmények tanulóinak körében. A játékoknak közösségformáló és kultúramegtartó szerepe van, így a népi gyermekjátékok tanulmányozása és rendszerezése minden korban aktuális különösen, ha a különböző nemzetiségek együttélését, nyelvét és kultúráját is figyelembe vesszük.

4.3. A kérdőívek szerkezeti felépítése

A kérdőívben szerepelnek mozgásos játékok, melyek ma és a hagyományos paraszti társadalomban is ismertek volt. Tartalmi részében megtalálhatóak a gyermekkor játékaira, mint a bölcsődalokra, mondókákra, játékeszközökre illetve a szabadidő- és iskolai játékokra vonatkozó kérdések.

Felépítését tekintve két részre tagolódik. Az első rész a szociológiai adatokra és a tanulók mindennapi nyelvhasználatára és a települések közösségi összetételére kérdez. A második szakasz a szláv a magyar és a roma gyermekjátékokkal foglalkozik. A gyermekkor és az iskoláskor játékaiknak ismeretét zárt és nyitott kérdésekkel egyaránt méri. Összességében a kérdőív 27 kérdést tartalmaz.

4.4. A gyűjtésről

A kérdőívet 2022 februárjában állítottam össze és a lekérdezést az év végén végeztem. A kelet-ukrajnai háború okozta nehézségek hatásai területünkön, Kárpátalján s ennek következtében a kutatópontokon is tapasztalható. A jelenlegi helyzetben az oktatási intézmények diákjainak a száma is csökkent, emiatt a korosztályválasztás a legnagyobb számú osztályokra esett. A kérdőívek kitöltése személyesen történt, ami 10-15 percet vett igénybe.

4.5. Kutatópont bemutatása

Kárpátalján 2014-ben új adminisztratív reformot terveztek, amelyben kistérségek kialakítását javasolták. Ezáltal a megyében csökkentek a járások számai majd 2020 januárjában megszüntették a járások többségét. Az eddigi 13 járásból 6 új járást hoztak létre és létrejöttek a kistérségek is. Az újonnan alakult járások népességszámát tekintve a legnagyobb a huszti, azt követően az ungvári járás. A kistérségek létrehozásával a magyar többségű területek a beregszászi és az ungvári járásban található. Az újonnan alakult járások nemzetiségének összetételét megvizsgálva a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a magyarok minden járásban kisebbséget alkotnak az ukrán nemzetiséggel szemben. Azonban 10 kistérségben a magyar nemzetiség alkot többséget. Így az ungvári járás területén lévő Nagydobronyi Kistérségben is. Ezen a területen él a legtöbb magyar, az

össztlakosságon belüli arányuk 87,3% s amihez a korábbiakban munkácsi járást alkotó Csongor település is tartozik.¹⁰⁵

Korábbi kutatásom során már vizsgáltam a népi gyermekjátékok ismeretét a változások tükrében Kisdobrony és Tiszaágtelek településeken. Jelen munkámat kiterjesztettem a 2020-ban megalakult Nagydobronyi Kistérségre, ahol az interetnikus nyelvi és kulturális hatásokat vizsgáltam a gyermekjátékok szövegei alapján.

Kutatásom módszere a kérdőíves adatfelvétel a kistérség oktatási intézményeiben. A lekérdezés személyesen történt az alábbi táblázatban szereplő intézményekben.

1. táblázat: Adatközlők száma az érintett településeken

(Saját szerkesztés)

<i>Település/Oktatási intézmény</i>	<i>Kitöltött kérdőív száma</i>
Tiszaágteleki Gimnázium	30
Nagydobronyi Líceum	25
Kisdobronyi Líceum	25
Csongori Gimnázium	20
Dimicsői Gimnázium	20

---

¹⁰⁵ Molnár D. 2021: 239-254

V. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE ÉS BEMUTATÁSA

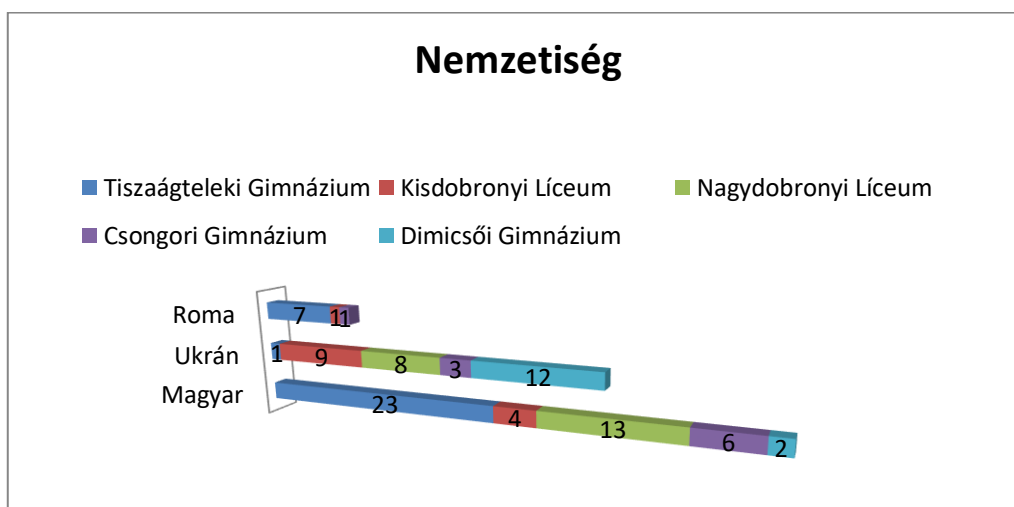
A kérdőív első szakaszában a tanulók szociológiai adataira kérdeztem. Az elemzések során a különböző tannyelvű oktatási intézményekből adódóan lesznek olyan részek, amit egybe és külön diagramokon szemléltetek az átláthatóság érdekében.

A felmérést 5 iskolában (3 magyar – 1 roma és 1 ukrán) végeztem, az 5-9. osztályos tanulók körében. Lényeges különbségek nem tapasztalhatóak a diákok iskola szerinti megoszlása alapján. Ellenben a nemzet és az osztálylétszámokat illetően. A kitöltő többsége lány, az osztályok létszáma pedig változó a legalacsonyabb a 20 fő.

A kistérség nemzetiségi összetételéből adódóan elmondhatjuk, hogy a kivételek mellett a magyar osztályokban tanuló diákok magyar nemzetiségűek, míg az ukrán osztályokban ukrán nemzetiségűek. Ugyanakkor a magyar és az ukrán nemzetiség mellett megjelenik a roma is, ami nem is olyan meglepő. Számos kárpátaljai kutatásban vizsgálták a vidék településeinek nyelvi és nemzetiségi összetételét, melyben kutatópontjaimról is készült adatbegyűjtés. A népszámlálás során a megye 110 települése közül 12 település érte el a cigány közösségek 20%-át, amibe beletartozik Tiszaágtelek is. A kistérség további települései közül a romák az összlakosság Dimicső (15,3%) Csongor (5%), Kisdobrony (6%), Nagydobrony (6%) alkotják.¹⁰⁶ Adatközlőim önbevallásai alapján 7-en vallották magukat roma nemzetiségűnek a Tiszaágteleki Gimnázium tanulói közül. Kutatásomban Dimicső szláv településként szerepel, így nem meglepő, hogy domináns az ukrán nemzetiség.

1. ábra: A tanulók nemzetiségi összetétele

(Saját szerkesztés)

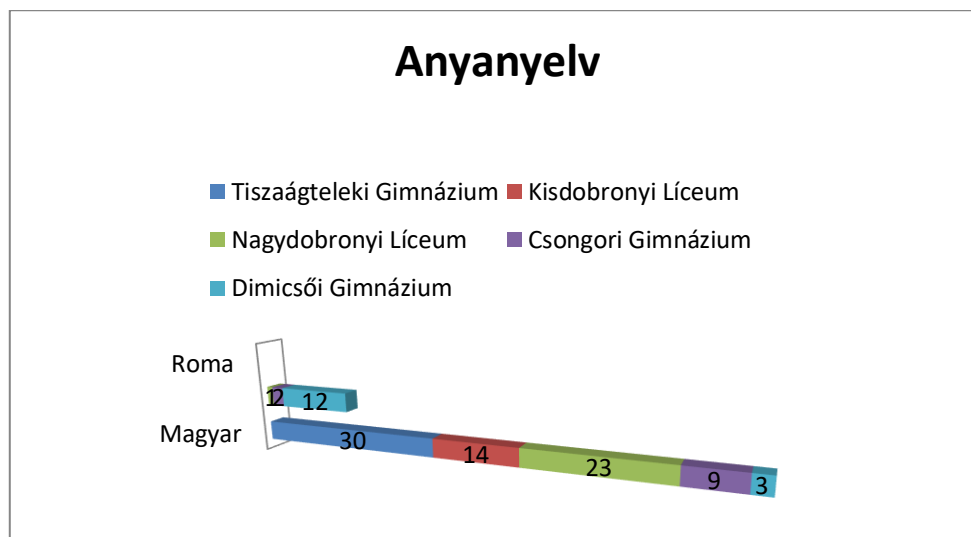

¹⁰⁶ Molnár–Molnár 2005: 82-85

A kistérség magyar nyelvű osztályaiban tanuló diákok közül többen is ukrán nemzetiségűnek vallja magát. Egyrészt ez magyarázható azzal, hogy az állampolgárság és a nemzetiség számukra összefügg, másrészt vegyes házasságban született gyerekek.

2. ábra: A tanulók anyanyelve

(Saját szerkesztés)

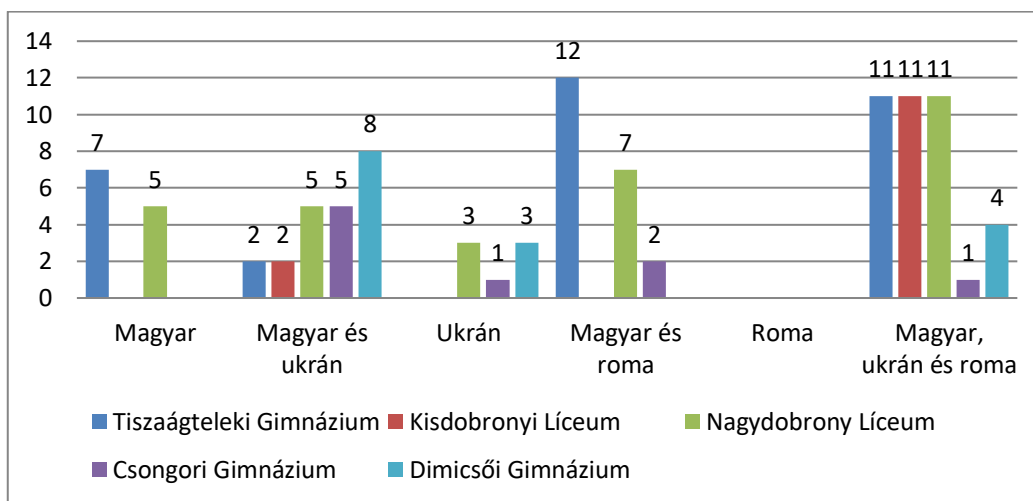

Az anyanyelv szerinti elosztás hasonló mutatókkal rendelkezik a nemzetiség szerinti eloszláshoz. A magyar iskolákban, magyar tannyelvű osztályokba járó diákok a magyart tekintik anyanyelvüknek. Míg az ukrán közösségben élő és ukrán osztályban tanuló diákok az ukránt. Azonban elvételre megfigyelhetők itt is különbségek. Dimicső egy ukrán település, ukrán tannyelvű iskolával, melyben három személy magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Aminek magyarázata, hogy a magyar anyanyelvű gyermek ukrán tannyelvű iskolában tanul. Ez nem meglepő jelenség a kárpátaljai oktatásban, hiszen a könnyebb boldogulás reményében és az államnyelv elsajátításának okán egyre gyakoribbak a magyar településen felnövekvő gyerekek ukrán tannyelvű iskolákba történő beíratása.

Érdekes volt számomra megvizsgálni azt is, hogy adatközlőim önbevallásuk szerint és a tapasztalatok alapján milyen nemzetiségi összetételűnek tekintik településeiket. Az adatközlők válaszai alapján a településeiken a három nemzet: magyar, ukrán és roma valamint a roma és a magyar nemzet képviselteti magát legnagyobb arányban és él mindennapi kapcsolatban egymással. Ezáltal az adatokból kirajzolódik egy vegyes etnikai közösség képe, akik között létrejön az interetnikus kapcsolat.

3. ábra: A Nagydobronyi Kistérség falvainak közösségi összetétele

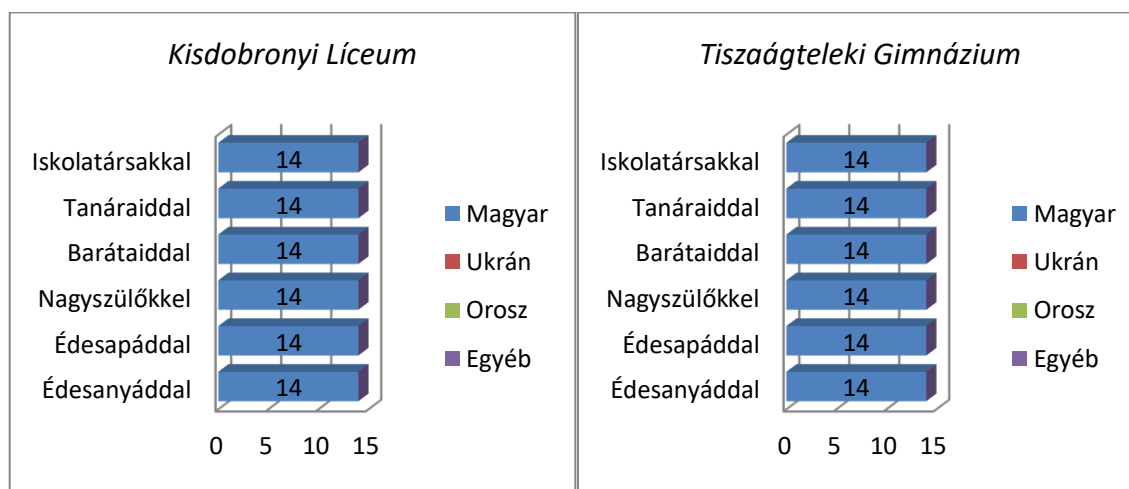
(Saját szerkesztés)

A kapcsolatok hálóját alkotja a nyelv és a nyelvhasználati szokások. A nyelvhasználat fontos színterei az elsődleges és másodlagos szocializációs közegek, mivel a gyermeket már kiskorától kezdve itt éri a legelső nyelvi, szociológiai hatások s az érzelmi kapcsolatok kialakulásának is központi szereplői. Mindezek tudatában kutatásomban érdeklődéssel fordultam a kitöltőim nyelvhasználatára a családban és a közvetlen környezetükben: iskolában, tanárokkal és a barátokkal folytatott kommunikációban. Ennek eredményeit településekre bontott diagramokban szemléltetem.

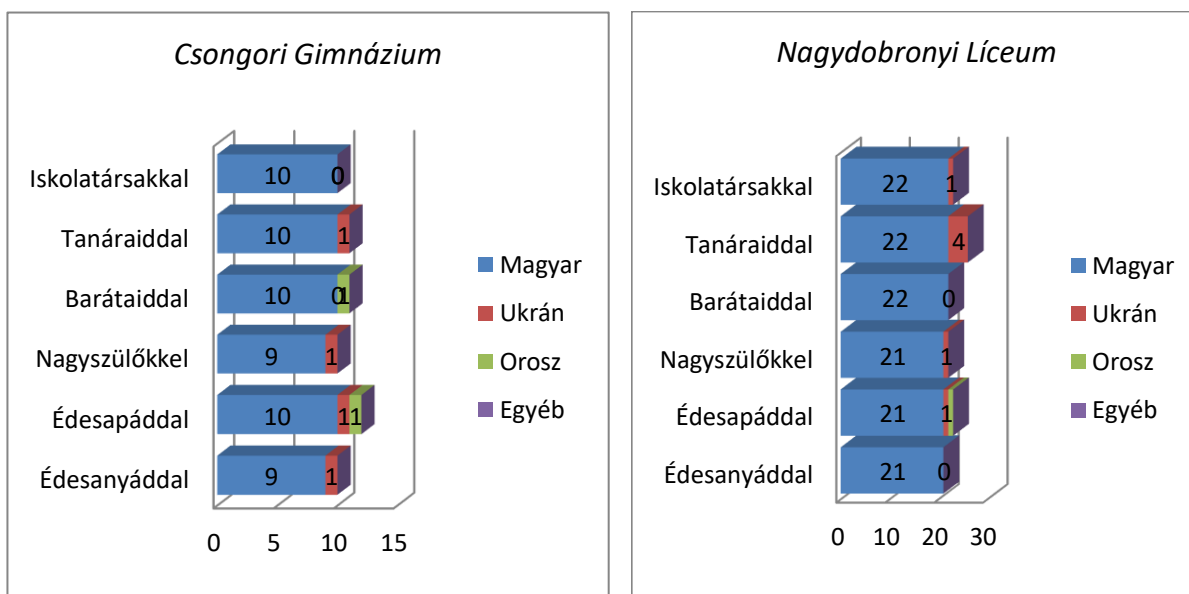
4-5. ábra: A Kisdobronyi Líceum és a Tiszaágteleki Gimnázium tanulóinak nyelvhasználati színterei

(Saját szerkesztés)

A két oktatási intézmény tanulói a hétköznapi kommunikációik során egy nyelven, az anyanyelvükön kommunikálnak a családtagokkal és az intézmények falai között. Ellenben a Nagydobronyi Líceum és a Csongori Gimnázium diákjaival, akiknek mindennapjaiban megtalálhatóak a különböző nyelvek használata. Alacsony arányban, de az elsődleges szocializációs színtereken a szülővel és nagyszülővel, illetve a barátokkal történő beszélgetés során használják a magyaron kívül az ukrán és az orosz nyelvet. Mindez a kétnyelvű beszélőközösséggel és a vegyes házasságok meglétével magyarázható, aminek nagy az esélye a kitöltők körében. Hiszen Nagydobronyban két személy használja az orosz és az ukrán nyelvet a szülő egyik tagjával folytatott beszélgetés során. Ahogy Csongoron a szülővel, nagyszülővel ukrán nyelven és egy személynél orosz nyelven történik a kommunikáció a barátok körében. A két település oktatási intézményei magyar tananyelvűek, azonban ez nem jelenti az, hogy ne oktatnának ukrán anyanyelvű személyek az intézményben. Meglátásom szerint ezzel magyarázható a tanárokkal való ukrán nyelvű kommunikáció, ami akár az ukrán órák lefedettségét is érintheti a két település tanulói körében.

6-7. ábra: A Nagydobronyi Líceum és a Csongori Gimnázium tanulói nyelvhasználati színterei
(Saját szerkesztés)

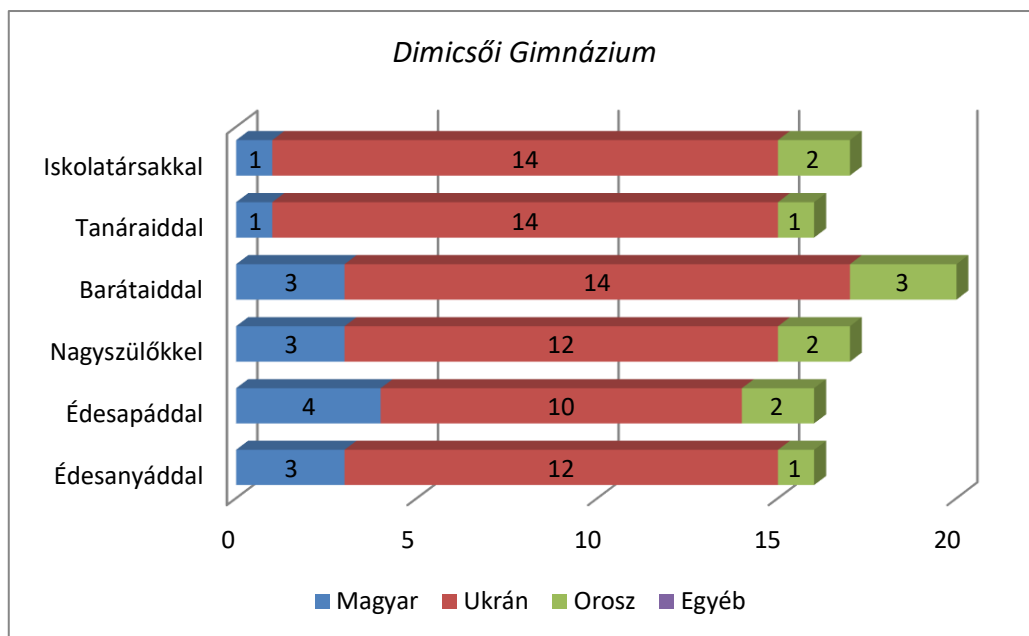

A kistérségben szláv településként ismert Dimicső, aminek etnikai összetétele mellett nyelvhasználata is sokszínű. Az oktatási intézmény diákjainak mindennapi kommunikációjában több nyelv is használatos. Az intézmény tanulói legnagyobb arányban

az államnyelven beszélgetnek. Azonban a családi kör mellett az intézményben használják az orosz nyelvet is az iskolatársakkal és a barátokkal való beszélgetés alatt.

8. ábra: A Dimicsői Gimnázium tanulójának nyelvhasználati szinterei.

(Saját szerkesztés)

A diagram kellenően szemlélteti, hogy az államnyelv és az orosz nyelv mellett jelen vagy egy harmadik is, ami a magyar nyelv. Mind a település, mind az intézmény egy ukrán közösség, azonban ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a tanulók családjába, baráti köreibe ne lennének vegyes házasságok, ahol az egyik fél magyar anyanyelvű. Avagy az intézménybe ne tanulnának a kistérségek valamely településéről magyar anyanyelvű személyek. Ugyanakkor a fentebbiekben (3. ábra) szemléltetésre került települések közösségi összetétele alapján az adott település is a vegyes etnikai csoportok körébe tartozik, ahol a magyar és az ukrán, illetve a roma és az ukrán nemzetiségek egymás mellett élnek.

Az eredmények alapján a nyelvet és a nyelvhasználatot érintő vizsgálatot követően elmondhatjuk, hogy a kutatóponton jelen van az interetnikus kapcsolat, az etnikai csoportok nyelvükben és minden bizonnyal kultúrájukban is hatással vannak egymásra. A két- és többnyelvűség meglete nem meglepő jelenség a kistérségen belül, ahogy Kárpátalja egészén sem. Azonban a kistérségbe tanulók nyelvhasználatának vizsgálatánál megmutatkozik az is, hogy az ukrán és az orosz nyelvet jóval kevesebben beszélik, mint a magyart.

A kérdőív második szakaszában adatközlőimet a gyermekkor játékaikról kérdeztem. A gyermekkorra vonatkozó kérdések közül az első (5 kérdés) a szülőkkel- és nagyszülőkkel való együttjátszásra vonatkozott. A válaszok alapján 110 személlyel játszottak gyermekként, míg 10-en nem. A következő kérdés a szülőkkel közös játékokra irányult, amelyben kitöltőim megnevezték az ölbeli játékok közül a Hóc,hóc katonát, a Csip-csip csókát, Hinta-pallintát, Kör papír ollót, az eszközös játékok közül a babázást, főzőcskét, sakkot a és a játékok közül a bújócskát, fogócskát,búj-búj zöldágot, métázást és a fogyasztót. Míg az ukrán anyanyelvű gyerekek szülőkkel történő közös játékaik a істивне-неістивне, футболб пряткі, леґо, пазли, волибол, кубики і піраміда, паємничий виклик, скакалки, ладушки.

A következő kérdésben arra kerestem a választ, hogy a fiatalok utánozták-e a felnőtteket játékaik során. A kitöltők közül 90 személy utánozta a felnőtteket, míg 30 személy nem folytatott olyan játéktevékenységet, amelyben szüleit vagy nagyszüleit képezte le. A kérdőív ennek a szakaszának elemzése közben nem voltak észrevehető különbségek a játékok tekintetében a etnikai csoportok között, ezáltal nem volt célszerű településekre és iskolákra bontva bemutatni. Így összefoglaló jelleggel kerülnek bemutatásra a gyermekkor játékaikait illetően a szülőkkel és nagyszülőkkel történő együttjátszás, a szituációs és utánzós játékok, valamint a játékeszközök és az azokkal végzett játéktevékenység és cselekvések.

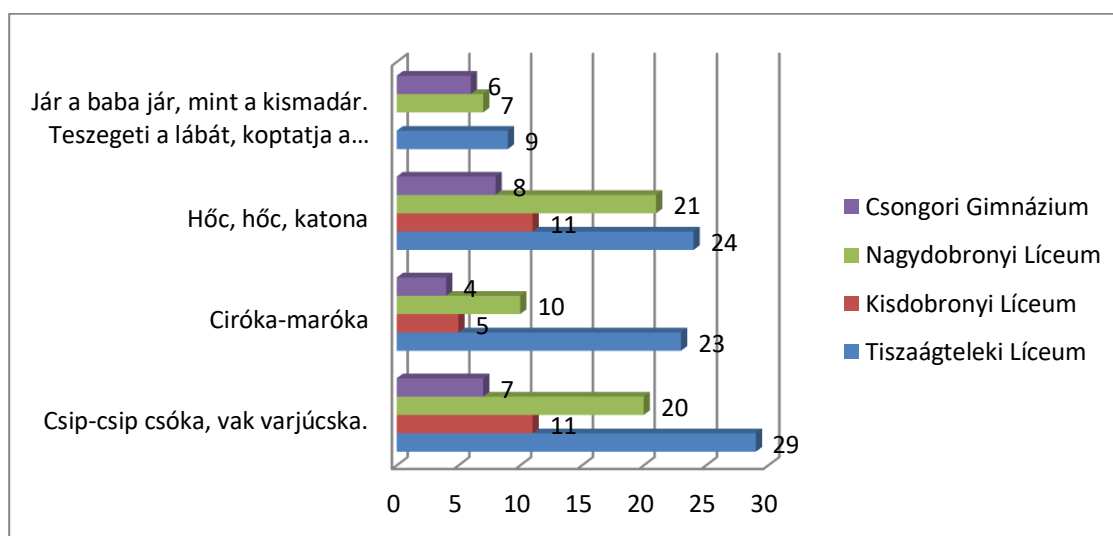
A magyar, roma és ukrán anyanyelvűek egyaránt főzőcskéztek, tanítóst játszottak, fodrászost, boltost, orvosos, táncost, anya és lányát, szakácsot, kitalálóst és papás-mamást. A hagyományos társadalom növendékei játéktevékenységeik révén különböző játékeszközöket készítettek, amit a mozgásos és ügyességi játékaikban is felhasználtak. Ezáltal nemcsak egy elkészített tárgyként, de eszközként is funkcionált. Így a következő kérdésem nem a kitöltők által készített, hanem a használt játékeszközökre és azok alkalmazása vonatkozott. A gyermekkorban használt játékeszközök felsorolásában legtöbbet szerepelt a labda/ kosárlabda, az ugráló kötél, a kiskonyha, hulla-hopp karika, tollaslabda ütővel, számítógép és a számítógépes játékok, valamint a baba. A babával a szülői szerepeket játszották és képezték le, míg labdával futballoztak, kidobást és falhoz verőt játszottak és röplabdáztak. Látható, hogy a játékeszközök területén már megjelennek/jelentek a gyermekkor létkönnyebbitő játékeszközei a társadalmi és gazdasági változások hatására. A generációs különbségekben megmutatkozik a változások hatása is, hiszen a 21. században rendelkezésre állnak olyan eszközök, amelyek ezelőtt nem.

A pontos eredmények érdekében a továbbiakban a kutatópontok iskolásaitól kapott adatok bemutatásánál a magyar és az ukrán tannyelvű iskolák tanulóinak válaszait külön mutatom be. Míg a roma és a magyar anyanyelvűekét egyben, mert az elemzések alatt nem tapasztaltam változásokat és különbségeket a két nemzet játéktevékenysége és ismerete között.

Munkám további részében a gyermekjátékokra vonatkozó szakirodalmi felosztást követem Kiss Áron munkássága alapján. *Magyar gyermekjáték-gyűjteményében* a játékokat három szakaszra osztja, melynek első részében a felnőttek játécai találhatóak az ölbeli gyerekekkel. A csoportosításba sorolja hőczögtető, állni és járni tanító, az altatókat és a különböző játékcselekvéseket.¹⁰⁷ Adatközlőim feladata az volt, hogy a zárt kérdést alkotó négy mondóka közül válassza ki az ismert ölbeli játékot/játékokat. A kitöltők válaszai alapján a legismertebb mondókák is változóak a településeken. A válaszok alapján nem lehet csak egyet kiemelni, ami a kutatópontok mindegyikén a legismertebb. Nagydobronyban és Tiszaágteleken a legismertebb a hőc-hőc katona és a csip- csip csóka. A Kisdobronyi Líceum diákjai nem ismerik a jár a baba jár, állni tanító mondókát ellenben a hőc-hőc katonával és a csip-csip csókával.

9. ábra: Ölbeli játékok ismerete a kistérség iskolásainak körében

(Saját szerkesztés)

Kiss Áron gyermekjátékok felosztása alapján a felnőttek ölbeli játécai gyermekekkel szakaszát alkotják a bölcsődalok is. Kérdőívem egyik nyitott kérdése kitöltőim bölcsődal ismeretére irányult.

¹⁰⁷ Kiss 1891:29

Dimicső községben a gyerekek többféle ukrán bölcsődalt és változatait ismernek: «Сонько дрімко, Го й до.» vagy a «Котику сиренький, пізня вже година», aminek egyik változata a «Ходить сон, котику сиренький» míg a másik «Котику сиренький». Bölcsődalként említették továbbá a «Баю Бай».és a «Лялю лялю лялю лялю».dalocskát. A négy magyar oktatási intézményben tanuló 120 diák közül 100 személy nem ismert bölcsődalt. Azonban az ismert bölcsődalok között szerepelt a *Tente baba tente* vagy kiegészítő része az *eljött már az este* vagy *itt van már az este*. Továbbá az *Aludj el kisember, álmodj hintát, homokórát.* és az *Aludj el szépen kis Balázs* s a személynév helyett általános megszólításban *kisember*.

A gyermekjátékok felosztásának második szakaszát alkotják a mondókák: a kiolvasó- kiszámoló, a természethez és az állatokhoz intézett dallamos, ritmikus szövegek. Jellegzetessége, hogy mindig alkalomhoz kötött, sajátos szerepe és funkciója van. Legtöbbször a funkciókhoz jellegzetes mozdulatok is társulnak.¹⁰⁸ A tartalmi elemei elősegítik a környezettel történő ismerkedést. Rövid, prózai szövegeinek köszönhetően alkalmat adnak a természeti jelenségek reagálására és megfigyelésére.¹⁰⁹ A hagyományos társadalmakban a mondókákat varázserővel illeték, s a középkorban a tűzre való vigyázással annak istennőjének áldoztak.¹¹⁰

Az állatok közül kedves a csiga, amit hívogatnak vagy riasztanak. Egy nyitott kérdésben vizsgáltam az állatokhoz intézett mondókák közül a *Csiga biga* kezdetű gyermekverset, aminek a tanulók körében számos változata ismert. A mondóka egyes változataiban ijesztgetik, míg a másikban ígérnek az állatnak. Ígéretéssel történő hívogatást ismertettek a Nagydobronyi Líceum diákjai „*csiga biga gyere ki, ég a házad ide kint, kapsz tejet- vaját holnapra is marad*” ugyanakkor körükben megtalálható volt az ígérés után a csiga felszólítása, riogatása „*ha nem jössz ki megbánod, nem leszek a barátod.*”. A riogatás egy következő változata, amikor a sós víz használatával ijesztik meg „*ég a házad ide ki, sós vízbe duglak, onnan is kihúzlak.*” és a „*kerék alá teszlek onnan is kiveszlek*” szövegmodosítás. A Tiszaágteleki Gimnáziumban az „*ég a házad ide ki, ha nem hiszed tekints ki, majd meglátod ide ki*” vagy az „*ide ki*” szó helyett a „*dideke*” változattal történő folytatás. A további kutatópontokon, Csongoron és Kisdobronyban is az idézett folytatások ismertek.

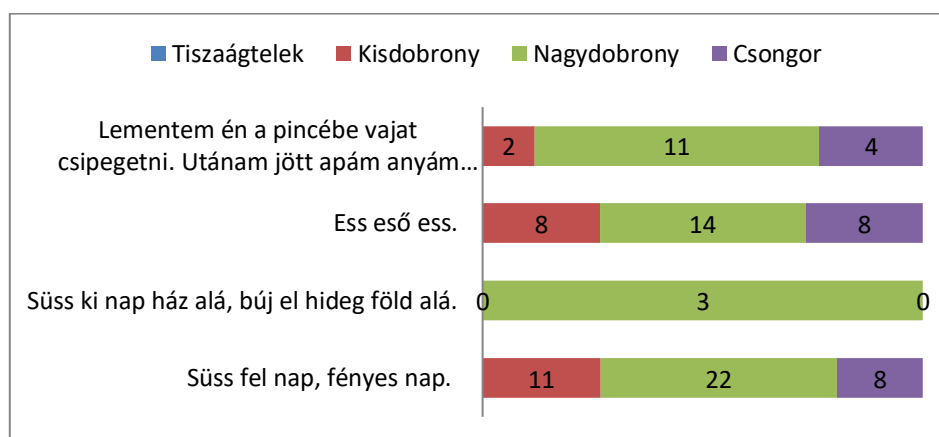
¹⁰⁸ Borsai 1981:2

¹⁰⁹ Haramza 2022:12

¹¹⁰ Benkő- Prezsmer 2015:41

10. ábra: A magyar tannyelvű iskolások magyar mondóka ismerete

(Saját szerkesztés)

A mondókák csoportját alkotják a kiolvasók- kiszámolók. Jellegzetességük hogy dallam nélküli, ütempáros versek. A szöveg funkciója a kiolvasás, a játékba szólítás. A csoportba tartozó mondókáknak számos változatát is ismerjük, melyben több olyan szó is megtalálható, ami önmagában elveszti értelmét. Egy korábbi gyűjtésben, amit Kisdobrony és Tiszaágtelek településeken¹¹¹, a hólabdamódszer segítségével végeztem népszerűek voltak a kiszámoló mondókák, melyeknek a településeken belül és kívül is változatai ismertek. Mindezek miatt egy nyitott kérdés keretén belül szerettem volna választ kapni arra, hogy adatközlőim ismerik-e a gyűjtött mondókákat és azoknak esetleg felelhetőek- e különböző változatai a tanulók között.

Az *Ecc-pecc, kimehetsz* kezdetű mondókának a kérdőívet kitöltők körében sem egységes a folytatása. Nagydobronyban számos változata ismert a kiszámolónak: *Epp-pecc kimehetsz, holnap után bejöhetsz, cérnára (vagy cérnág) cinégre, ugorj cica az egérre* vagy folytatása *fuss be-be a bilibe. Róka ment az irodába, tüske ment a gatyájába. Inc-vinc Lőrinc te vagy oda kint vagy az ugorj cica az egérre fuss ki autó busz te vagy az a nagy krampusz*. A mondóka tartalmi változatai mellett a kitöltők válaszaiban folytatásbeli és szövegvégi különbségek is mutathatóak. Ilyen az *ugorj cica az egérre, fuss!* helyett az *egérre, Hopsz* vagy a *Zsupsz!* Kisdobronyban és Csongoron is. A mondóka szövegének egyéb változata is begyűjthető Tiszaágteleken: *ugorj cica az egérre, fuss ki te, egérke. Te vagy az a nagy szájú vagy te,bele esett a vécébe*.

Dimicső egy ukrán település a kistérségen belül, ahol szintén vizsgáltam a népi gyermekjátékok ismertét az iskolások körében. A kiszámolók közül az ukrán szakirodalomban ismert «Раз, два, три» mondóka ismeretét vizsgáltam. Az adatközlők

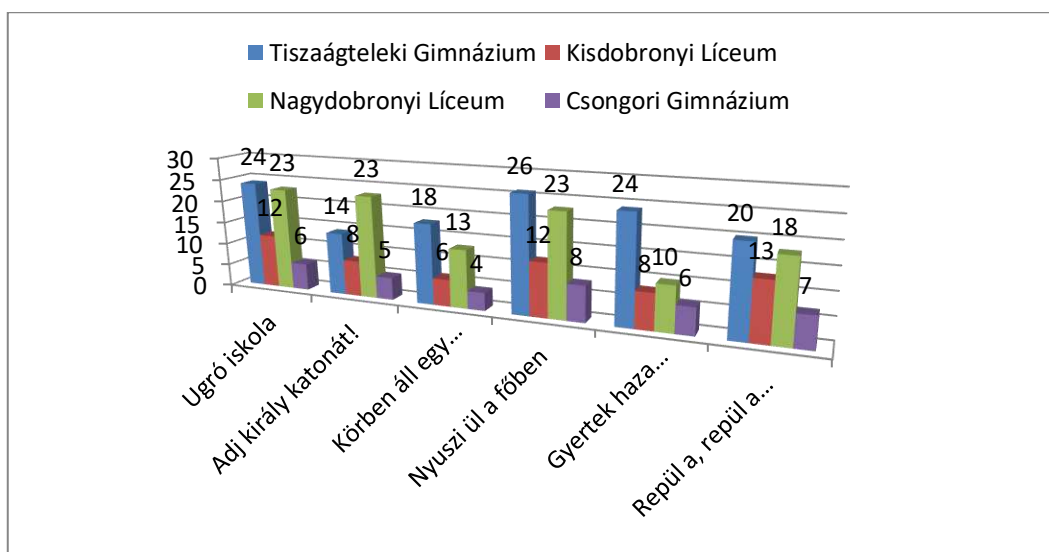
¹¹¹ Úr 2021

több változatban is ismerik. Az egyik változat a «Раз два три, чотири, п'ять виїшов зайчик погулять. Шість сім вісім, дев'ять десять я їду шукать.», aminek kiegészítő része a «Раз два три, чотири, п'ять їду четвертого шукать.» Továbbá «Раз два три! Дули, дмухали вітри. Дули, дмухали щосили та горіхів натрусили. Натрусили так багато поспішаймо їх зібрати! Раз, два, три. Ловши ти!», illetve a «Раз два три, чотири, п'ять п'ять горобників летять раз два три п'ять їду четвертого шукать» kiszámoló másik változatai. Az idézett kiszámoló a magyar szakirodalomban is megtalálható egy nagydobronyi változatban: „Egy, kettő, három, négy, öt, hat, fotbalozni megy a csapat..”¹¹² Nyitott kérdés keretén belül az alábbi kiszámolókat sikerült gyűjtenem az ukrán mondókákból: «Десять дев'ять вісім сім, сім метеликна травичку.» vagy «Виїшов зайчик погулять, як нам бути, що робити? Треба зайчика зловити.» és a «Сім метелик на травичку і сказав якусь дурничку. Один, два, три, це непевно будеш ти!»

Kiss Áron felosztásának harmadik csoportját a játékok alkotják, ami magába foglalja az iskoláskor játékát egészen a felnőtté válásig. A néprajzkutató felosztása mellett a szakirodalomban Lázár Katalin és a Magyar Néprajz VI. kötete is több típusba eszközös-mozgásos- szellemi és párválasztó játékok és azok altípusaiba sorolja a játékokat. Ennek alapján a kérdőívem ebben a szakaszában a felsorolt csoportokba tartozó játékok ismeretét vizsgáltam: ugró iskola, adj király katonát!, körben áll egy kislányka, nyuszi ül a főben, gyertek haza libuskáim és a repül a, repül a...

11. ábra: A gyermekjátékok ismerete a tanulók körében

(Saját szerkesztés)

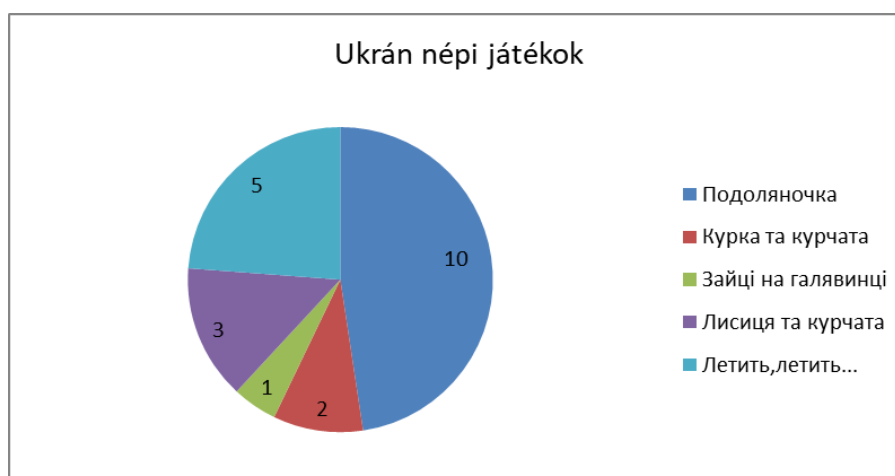
¹¹² P. Panyakó- Hutterer 2004: 53

Az összesített adatok megfelelően szemléltetik a játékok ismeretének arányát a kistérség oktatási intézményeinek diákjai körében. Az adatok alapján elmondható, hogy a települések adatközlői ismerik a gyermekjátékokat. Ugyanakkor a tanulók körében a különböző játékok ismereteinek aránya megoszló. A legtöbbet ismert játék a településeken belül az Ugróiskola és a Nyuszi ül a fűben, amit az Adj király katonát! kezdetű játék követ. A kitöltők közül leginkább a Tiszaágteleki gimnázium diákjai ismerik a Gyertek haza libuskaim játékot.

A magyar oktatási intézményeket követően az ukrán tannyelvű iskolában is elvégeztem a vizsgálatot a népi gyermekjátékok ismeretére. Azonban a magyar gyermekjátékok megnevezéseit nem célszerű szó szerinti fordításban ukrán nyelvre fordítani, mert elveszti annak értelmét. Ezáltal az ukrán anyanyelvű és nemzetiségű tanulók körében kitöltött kérdőíveket az ukrán szakirodalmakban ismert gyermekjátékokkal egészítettem ki illetve olyannal, melynek szövege, tartalma és dallama megegyezik vagy hasonló a magyarral.

12. ábra: Szláv gyermekjátékok ismerete a Dimicsói Gimnázium tanulói körében

(Saját szerkesztés)

Így az ukrán kérdőívnek ebben a részében öt különböző játéknévvel használtam, melyeknek ismeretét kérdeztem. Az eredmények alapján a legtöbben a Подоляночка nevű játékot ismerik, aminek magyar vonatkozása a Körben áll egy kislányka, ami a magyar anyanyelvű gyerekek körében is egy népszerű játék. Emellett szerepel a szellemi játékok csoportjába tartozó Repül a, repül a... kezdetű játék, ami szláv fordításban Летить, летить... néven ismert. A kitöltők elszórtan ismerik a Курка та курчата (2) (tyúk meg a csibe), Зайці на галявинці (1) (nyuszi ül a fűben) és Лисиця та курчата (3) (róka meg a csibe) játékokat.

A kérdőív további három feladatában szintén a játékok ismeretét vizsgáltam szövegek alapján. Adatközlőim feladata az volt, hogy a játékleírás alapján felismerje a játékot és megnevezze. A leírások a búj-búj zöldág, a tüzet viszek és a csen-csen gyűrű játéktevékenységet ismertették.

Az első játék, a *búj-búj zöldág* a mozgásos játékok, vonulós csoportjában található. A játék leírása a következő: „*Egy pár felemelt karral kaput tart. A gyerekek maguk éneklék a dalt, a többi párnak át kell haladni a kapu alatt. Amikor vége az éneknek a kapu „leszakad”. Az a pár, aki ebben a pillanatban a kapu alatt tartózkodik az lesz a kaputartó*”.

A kérdőívek kiértékelése után bebizonyosodott, hogy a kistérség tanulói ismerik a játékot. Kisdobronyban 13 személy ismeri és 2 nem, Tiszaágteleken a harminc kitöltőből 28 személy ismeri, míg 2 személy Nyuszi ül a főben megnevezéssel illetve. Nagydobronyban 19-en ismerik, míg 6 személy adj király katonát!-ként azonosította. Csongoron mindössze 5-en tudták megnevezni a játékot, a többiek nem ismerték.

A *Tüzet viszek, ne lássátok* kezdetű gyermekjáték a mozgásos játékok közül a fogócskák csoportjába tartozik. Ez egy körjáték, aminek menete a következő: „*Egy játékos a körön kívül marad, és a zsebkendővel a kezében körbejár, majd hirtelen elejti. Közben a gyerekek énekelnek. Akinek a háta mögé esett a zsebkendő igyekszik elkapni a menekülő társát, mielőtt az egy teljes kört megtéve leülne a helyére. Ha sikerül elfognia változatlan felállásban folyik tovább a játék, hanem szerepet cserélnek.*¹¹³ Települések szerinti eloszlásban Kisdobronyban 2 személy, Nagydobronyban 1 személy nem ismerte, és Tiszaágteleken 2 kitöltő pedig Elvesztettem a zsebkendőt néven azonosította. A megnevezett játéknak hasonló a szövege és a cselekvénye, azonban a párválasztó játékok csoportját alkotja, ellenben a tüzet viszek-vel, ami egy fogócska. Az előbbi cselekvés a szakirodalomban is ismert. A játék közben a gyerekek egy kört alkotnak és a kör közepén van egy gyerek, aki kiválaszt a kört alkotók közül valakit és az elé ledobja a zsebkendőt és együtt táncolnak.¹¹⁴ Tiszaágteleken 2 személy, míg Csongoron 6 gyermek nem tudta megnevezni a játékot.

A harmadik azonosítandó leírás a Csen-csen gyűrű játékszövegét tartalmazta: „*Az osztó bemegy a körbe, két tenyere között van a gyűrű. A figyelő a körön kívülről figyel. A csücsülő játékosok énekelnek, közben az osztó körbe jár és mindenkinél úgy tesz, mintha odaadná a gyűrűt. Valakinek közben oda is adja. Amikor az ének véget ér a figyelő*

---

¹¹³ Dömötör 1990:597

¹¹⁴ Hintalan 2000:109

játékosnak ki kell találnia, hogy kinél van a gyűrű. Akire rámutat, annak ki kell nyitnia a kezét. Ha eltalálta és nála van a gyűrű, akkor helyet cserélnek.” Ez a játék az eszközös játékok típusában az eszközös ügyességi játékok között található. A kutatott települések közül a Tiszaágteleki Gimnázium tanulói közül ismerik a legtöbben, mindössze 20-an, míg Csongori Gimnáziumban egyáltalán nem ismerik és Kisdobronyi Líceum tanulói közül 2-en ismerték a tevékenységet. Míg a Nagydobronyi Líceum tanulói közül 7-en merre csörög a dió néven azonosították a többiek pedig nem ismerték.

Az ukrán anyanyelvű gyerekek körében szintén a játékok szövegeinél maradva az első játékleírásnál a magyar Körben áll egy kislányka kezdetű játékhoz dallamban és tartalomban megegyező cselekvést vizsgáltam: *«Діти беруться за руки і стають у коло. Вибирають Подоляночку. Діти, співаючи йдуть по колу, а Подоляночка всередині кола зображує все те, про що співається у пісні. Подоляночка вкінці вибирає собі заміну і так продовжується далі.»* A leírás és a kitöltők megnevezése alapján a játék neve *Подоляночка*, amit mindenki ismert.

A második azonosítandó játéknak a leírása: *«Одній дитині зав'язують очі, і вона стає спиною до дітей. Кожен з гравців має підійти до ведучого і поставити свою руку на плече. Ведучий говорить: «Покарай, ворона!». Гравець кричить, а ведучий відгадує ім'я того, хто каркав. Якщо вгадує – міняється з гравцем місцями.»*, amit szintén ismernek és Ворона (varjú) néven azonosítanak.

A harmadik játékleírás: *«Ця цікава гра для дітей вдома вимагає від учасників спритності та гнучкості, а від ведучого – кмітливості та уваги. У групі дітей вибирається ведучий, який залишає кімнату. Решта стають у коло, беруться за руки і намагаються якомога сильніше «заплутатися». Можна переступати і пролазити під руками сусідів, головне не розчеплювати рук. Після повернення ведучий намагається розплутати «клубок» дітлахів, якщо йому вдасться, вибирається новий ведучий, якщо ні – гра повторюється»*, játékmenetét tartalmazta, amit 5 személy *Розпугай Клубок* néven azonosított, míg 15 személy nem nevezte meg a játékot.

A következő három kérdésben arról szerettem volna képet kapni, hogy kitöltőim a lekérdezett játékok mellett milyen játékokat ismernék még és mit játszanak/játszottak az iskolában és a szabadidőben, illetve melyek a kedvenc játékaik. Az elemzés ebben a szakaszában sem célszerű településekre és iskolákra bontani a játékok bemutatását, mivel a kérdésekre egyforma válaszok érkeztek. Az első kérdés az általuk ismert és a kérdőívben nem szereplő játékokra vonatkozott. A legnépszerűbb válaszok között szerepelt az ugróiskola, a gyertek haza libuskáim, lánc-lánc eszterlánc, adj király katonát, koszorú-

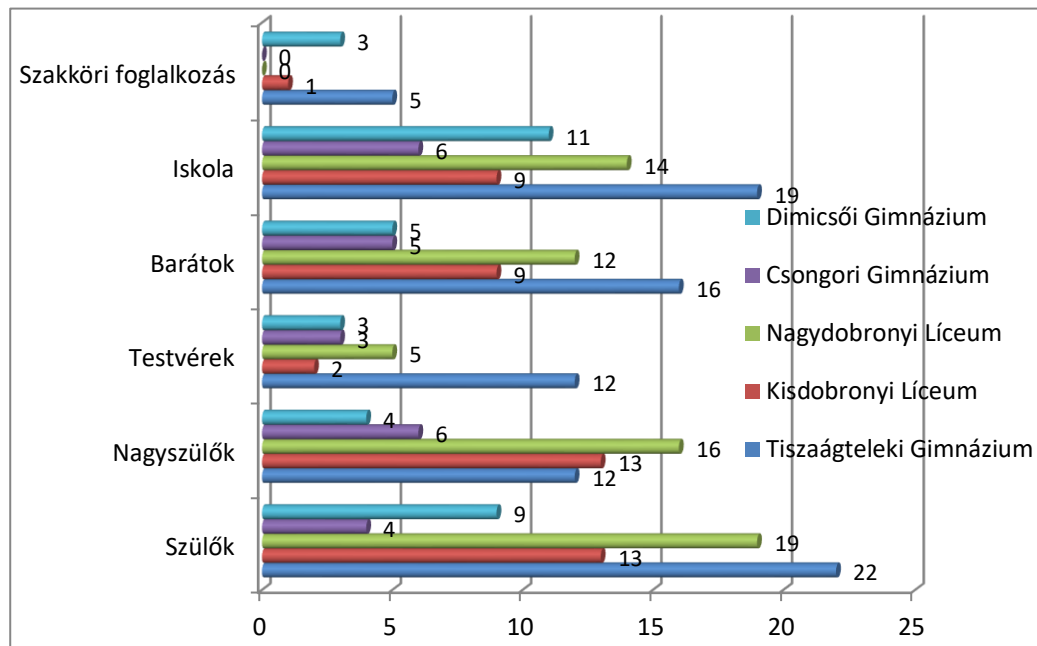

koszorú, mért vagy szomorú, kikopogós, fagyasztó, körben áll egy kislányka, kecske ment a kiskertbe, kelj fel Jancsi és a nyuszi ül a fűben gyermekjátékok. A válaszok alapján a tanórák között, a szünetek kedvelt játéka a sáski, dominó, sudoku, amöba, ugróiskola, fogócska és a métázás valamint a mobiltelefonos játékok. Míg a kedvenc játékok között nem szerepelnek népi gyermekjátékok, ellenben a számítógépes játékokkal: GTA, MTA, League of Legends, Combiot. Ugyanakkor a három kérdésre az ukrán tanulók körében az alábbi válaszok érkeztek. Az első kérdésre az általuk ismert, de a kérdőívben nem szereplő játékokra vonatkozóan a хованка, мир-миром, сірий вовк, журавіь, горича картопля, прятки, догонялки, волибол, хто я, зламаний телефон, вибивалки játékokat és a «Сонечка дощик коли сонечка дітки гуляють коли дощик» játékba hívót írták. A tanórák közötti szüneteken kedvelt játékok a вибивалки, хованка, лего, пазл, прятки, ісєвне не ісєвне, детектив, руханка, хто я, летить-летить. Kedvenc játékaik pedig a нечу часу чимодам, вибивалки, детектив, мама і донька, хованки, недзвичайний хор і футбол és a számítógépes játékok közül a роблокс.

A magyar oktatási intézményekben tanuló diákok nem ismernek ukrán gyermekjátékokat, azonban ennek tudatosítják a különböző kártyajátékokat, mint a durák, színre szín és a táblajátékok közül a sakkot és a sáskit. A felsorolt játékokat adatközlőim otthon, családi körben sajátították el. Míg a dimicsői ukrán tannyelvű intézményben tanuló diákok a kérdésre írták a «Гуси Гуси додому. Чого?- озиваються гуси. Вови за горою! Що він робить?- Гуси скубе. Які?. Сірі білі волохати! Тіксийте придко до хату!» gyermekjátékot, ami a magyar Gyertek haza libuskáim nevű játék szláv változatának felel meg. Ugyanilyen az ukrán «подоляночка» s. játék, melynek magyar hasonmása, a Körben áll egy kislányka „Діти становляться в круг і всередині кола співають пісні і показуказують все що співається в пісні.” A magyar gyermekjátékok között ismert a bújócska, ami szintén megtalálható a szláv kultúrkörben a «Хованки» megnevezés alatt. Menete a következő: „Один уиасник рахує до 5, а всі інші ховаються. І уиасник має їх знайти.” A megkérdezett ukrán anyanyelvű diákok az otthoni környezetből a szülők és nagyszülők által sajátították el a felsorolt játéktevékenységeket. Ezzel szemben a településen élő gyerekek játék tanulására és az ismeretek elsajátítására a szülők mellett mégis a legnagyobb hatással az iskola közege, a baráti társaság és a szakköri foglalkozások vannak (lásd 9. ábra). A kérdőív végén a népi gyermekjátékok lekérdezését követően megkérdeztem, hogy kitöltőim kitől-kiktől tanulták a felsorolt játékokat és mondókákat:

13. ábra: A játékokról és mondókákról szerzett ismeretek

(Saját szerkesztés)

Az idő múlásával keveset, de változott a játékok elsajátításának módja és közege. A családmodell változásával a gyerekek a szülők és nagyszülők mellett nem a testvérektől, hanem a másodlagos szocializációs színtér által nagyobb arányban merítenek ismereteket az iskolából és barátaiktól. A felmérésből az is elmondható, hogy az oktatási intézményekben nem fordítanak kellő figyelmet a népi gyermekjátékok oktatására. A kutatópontok öt iskolája közül mindössze három iskolában tanítanak a szakköri foglalkozások alatt gyermekjátékokat. A tanulók napjainkban egyre kevesebb használják a gyermekjátékokat a tanórák közötti szüneteken vagy a szabadidős tevékenységeikben. A hagyományos játékokat egyre inkább felváltja a modernizáció, ezáltal a tanulók játéktevékenységei a természetes átalakulás folyamatában vannak.

VI. ÖSSZEFOGLALÁS

Diplomamunkámban a Nagydobronyi Kistérség interetnikus nyelvi és kulturális hatásait vizsgáltam a népi gyermekjátékok szövegei alapján. Kutatásomat a kistérség oktatási intézményeinek tanulói körében végeztem, melyben vizsgáltam az etnikumok közötti hatásokat a nyelv és a kultúra tekintetében. Kutatási célomat képezte a vegyes etnikai csoportok néprajzi értékeinek különös tekintettel a népi gyermekjátékainak összehasonlító vizsgálata, melynek módszere a kérdőív volt. Illetve, hogy a munkám elején felállított hipotéziseimet bizonyítsam vagy cáfoljam.

Kutatásom végén következtetésként levonható az a megállapítás, hogy az együtt élő különböző nemzetiségek nyelvükben és kultúrájukban is hatást gyakorolnak egymásra. Egyrészt ez igazolódik a nyelvhasználati szokásokkal és színtereivel, hiszen a kistérség magyar oktatási intézményeiben tanuló diákok elvéve ugyan, de kommunikációjuk során használják az ukrán és az orosz nyelvet. Különös tekintettel a kistérség egyetlen szláv településre, Dimicsőre. Másrészt a kutatópontok vegyes etnikai települések, ahol a magyar, ukrán és roma nemzet egymás mellett éléséből interetnikus kapcsolatok jönnek létre, ami a nyelv mellett a kultúrára is hatást gyakorol. A népi játékok tekintetében a nemzetiségek egymás mellett éléséből adódóan ismereteket sajátítanak el. Ugyanakkor azt nem tudjuk, hogy melyik néptől és ki vette át az ismereteket. Ennek ellenére igazoltam első feltételezésemet, miként az együtt élő különböző nemzetiségek nyelvükben és kultúrájukban hatással vannak egymásra. A folyamatos fejlődéssel ellenben még napjainkban is ismerik és alkalmazzák a fiatalok a népi játékokat annak ellenében is, hogy rohamos fejlődés, a modernizáció hatása megmutatkozik a fiatalok játéktevékenységében és eszközhasználatában. Eszerint a második hipotézisem, hogy a periférián élő csoportok a hagyományos kultúrában nevelkedve napjainkban is megőrizték a népi gyermekjátékokat beigazolódott. Ugyanakkor a kistérség településeinek hagyományos kultúrája a természetes átalakulás folyamatában van, fokozatosan átalakul s eltűnik a több évszázados szellemi hagyaték, ami a XXI. század modernitásával alternál. A tanórák közötti szünetekben és a szabadidős programokban a népi gyermekjátékok felett átveszik a szerepet a modern technológiai eszközök, a mobiltelefonokon és számítógépeken használt játékok.

Kutatásom elején feltételeztem, hogy a roma közösség tagjai a szláv és a magyar kultúrából is vesznek át népi gyermekjátékokat. Azonban az adatok elemzését követően nem tapasztaltam lényeges különbséget az etnikumok játéktevékenységét illetően. A magyar és a roma gyermekkultúra megegyezik, a különböző játékok és verses mondókák

között nem mutatható különbség. Ellenben a szláv kultúrával, melyből nem vesznek át gyermekjátékokat. Az eredmények alapján a következtetés, hogy a magyar és a roma gyermekkultúra hatással van egymásra, játéktevékenységük egyforma, míg a szláv nincs hatással az ismertek elsajátítására.

A gyermekjátékok tanulásának közege folyamatosan változik. Az ismeretek elsajátítására hatást gyakorol az iskolai szocializáció. Az iskola közösségeiben sajátítanak el gyermekjátékokat, a barátok és elenyésző arányban a szakköri foglalkozások által. Azonban a szakköri foglalkozásokkal szemben az otthoni közeg nagyobb hatással van az ismeretek elsajátítására. Ezáltal hipotézisem igazolódott, miszerint a gyerekek nyelvére és kultúrájára az iskolai szocializáció van hatással és nem az otthoni.

A különböző etnikumok népi gyermekjátékiban számos közös vonás felellhető, még a különböző nyelvet beszélők között is. Közös vonás lehet a játék célja, szövege és tartalma, szereplője, annak ellenére is, hogy nevében vagy eszközeiben eltérőek. Ezek a közös elemek megmutatkoznak a kistérségben élő szláv és magyar etnikumok gyermekjátékai között is. Munkám elején feltételeztem is, hogy a szláv közösségben élő és tanuló gyerekek ismernek magyar gyermekjátékot. Erről sikeresen meggyőződtem a kérdőívek elemzését követően. A kitöltők körében a szláv településen ismert volt a magyar Körben áll egy kislányka nevű játék, ami dallomban és tartalomban is megegyezik a szláv *Подольночка* játékkal. Illetve ismerik a magyar tanulók körében elterjedt bújócska, repül a repül a..., papás-mamás játékokat is, amik az egymás mellett élésből eredeztethetőek.

Az elvégzett munkát követően elmondható, hogy Kárpátalja sajátos földrajzi-politikai fekvésénél fogva jelentős szerepet tölt be a hagyományos szellemi-kulturális értékek megőrzésében. Az elemzéseket követően elmondható, hogy a hagyományos kultúrája a természetes átalakulás folyamatában van. Szemléltetik továbbá a Nagydobronyi Kistérségben létrejövő interetnikus hatásokat, kapcsolatokat, ami megmutatkoznak a mindennapi nyelvhasználatban és a kultúra területén a hagyományokban. A kistérségben a magyar nyelv értéke és a magyar kultúra áthagyományozódásának szándéka is magas, a magyar tannyelvű iskolák és a magyarság megmaradásáig. A hagyományőrzés a kárpátaljai magyarság életében egyet jelent az identitás megőrzésével. A népi gyermekjátékok oktatásban való alkalmazása, szakkörökön történő tanítása elengedhetetlen lenne a hagyományőrzés szempontjából, amire jelenleg nem fordítanak kellő figyelmet. Napjainkban a hagyomány és a kultúra, a gyermekkultúra nem kap kellő figyelmet, ezért a témában született kutatások, vizsgálatok eredményeit szükséges lenne felhasználni a gyakorlatban és az oktatásban.

IRODALOMJEGYZÉK

- Antal László 2002: *Néptáncpedagógia*. Tanári Kézikönyv, Hagyományok Háza, Budapest.
- Bari Károly 2009: A cigányokról. *Ethnographia*, 120. évfolyam, 1. szám. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata.
- Bari Károly 1990: *Az erdő anyja*. Országos közművelődési központ, Budapest.
- Balogh Zoltán–Fábiánné Andrónyi Katalin 2012: *Romológiai ismeretek*.
- Bakó Boglárka 2000: *Az interetnikus kapcsolatokról*. In: sorozat szerk.(Glatz Ferenc) *Lokális világok együttélése a Kárpát-medencében*. Műhelytanulmányok, MTA Társadalomkutató Központ 9-16.
- Bánfi Rita 2018: *A baranyai magyar gyermekjátékok*.
- Benkő Éva–Preszmer Boglárka 2015: *Népi játékok*.
- Beregszászi Anikó–Csernicskó István 2004: *...itt mennyit ér a szó?* PoliPrint Kft, Ungvár.
- Bíró Melinda 2015: Játékelméleti alapismertetek. In: Dr. Bíró Melinda (szerk.) *Mozgásos játékok*. Eszterházy Károly Főiskola Sporttudományi Intézet, Eger.
- Bíró Boglárka 2006: Bevezetés a cigányság néprajzába. In: Forray R. Katalin (szerk.) *Ismeretek a romológia alapképzés szakhoz*. PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológia Tanszék 57–74.
- Borsai Ilona 1981: A magyar népi gyermekmondóka műfaji sajátosságai. In: Borsai Ilona: *Gyermekjátékszó*. III. Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, Szombathely. 1–57.
- Braun László–Csernicskó István–Molnár József 2010: Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján. PoliPrint Kft, Ungvár.
- Budainé Balatoni Katalin–Zsótér Boglárka 2013: *Kompetenciák és a népi játékok kapcsolata*.
Letölthető: https://tanitonline.hu/uploads/464/tanito_2013_3.pdf (Letöltés ideje: 2023.01.10.)
- Bús Imre 2013: A gyermekkultúra vázlatja. In: *Tanulmányok a gyermekkultúráról*. PTE IGYK és Gyermekkultúra Kutatócsoport, Szekszárd. 11–24.
- BÚS Imre 2013: Játék és kultúra. A játék szerepe a gyermekek kultúra-elsajátításában. In: *Iskolakultúra*, 23. évfolyam 5–6. szám.
- Letölthető: https://epa.oszk.hu/00000/00011/00175/pdf/EPA00011_iskolakultura_2013_5-6_108-115.pdf (Letöltés ideje: 2023.01.06.)
- Diószegi Zsuzsa–Barna Gábor 1981: Komlóskai mondák. In: Szabadfalvi József (szerk.) *Néprajzi tanulmányok a zempléni hegyvidékről*. Miskolc 183–193.

- Doszpoly Roland 2021: *Változásfolyamatok a magyarok és ukránok által lakott kárpátaljai Izsnyéte közösségében.*
- Letölthető: https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_202101_03.pdf (Letöltés ideje: 2023.03.05.)
- Dömötör Tekla 1990: *Népzene, néptánc, népi játékok.* Budapest. Akadémia Kiadó.
- Gazdag Vilmos 2021: *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban.* Termini Egyesület, Törökbálint.
- Gunda Béla 1940: Szlovák népi kapcsolatok a Garam és Ipoly menti magyarsággal. In: Temessy Győző (szerk.) *Földrajzi Zsebkönyv.* Budapest 170–174.
- Haramza Klára 2022: Az énekes népi játékok jelentősége az óvodai nevelésben. In: *Módszertani Közlemények* 62. évfolyam 2. szám. 19-32.
- Hajdu Gyula (szerk.) 1971: *Magyar népi játékok gyűjteménye.* Sport Kiadó, Budapest.
- Hintalan László János 2000: *Aranyalma – Játékhagyomány.* Fővárosi Pedagógiai Intézet.
- Híres - László Kornélia 2010: „Az öreg fát már nagyon nehéz kivágni” *A nemzeti és lokális identitás faktorai az ezredfordulón a kárpátaljai magyar közösségben.* PoliPrint Kft Kiadó, Ungvár.
- Hutterer Éva 2013: *Egy aranyat leltem.* Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület, Beregszász.
- Karmacs Zoltán 2000: Tiszaújlak lakosságának identitásmutatói. In: sorozat szerk.(Glatz Ferenc) *Lokális világok együttélése a Kárpát-medencében.* Műhelytanulmányok, MTA Társadalomkutató Központ, 347 - 374.
- Kiss Áron 1891: *Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény.* Holnap Kiadó, Budapest.
- Kecskés Miklósné 2012: *A pedagógia szempontú népi játékkutatás.* Képzés és Gyakorlat 10. évfolyam 2012. 3–4. szám 207–214.
- Keszeg Vilmos 2011: A játékkultúra kutatásának szemlélete. In: Gazda Klára (szerk.): *Gyermekvilág Esztelneken. Néprajzi monográfia.* Erdélyi Múzeum 227–230.
- Kész Margit 2018: Ruszin–magyar kölcsönhatások és párhuzamok az archaikus/apokrif eredetű szövegekben Kárpátalján. In: *EGYÜTT AZ ÚTON – MAGYAROK ÉS RUSZINOK című konferencia előadása, Nyíregyháza.* Letölthető: <https://chartaxxi.eu/kesz-margit-ruszin-magyar-kolcsonhatasok-archaikus-szovegekben/> (Letöltés ideje: 2023.02.06.)
- Kovalecsik Katalin 2004: Cigány altatódalok. In: Bódi Zsuzsa (szerk.) *Cigány Néprajzi Tanulmányok* 13. Romanothon, Budapest, 139–149.
- Кільова Г. 2010: Народна іграшка як засіб виховання дітей. In: *Рідна школа.* Letölthető: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_6_15 (Letöltés ideje: 2023.04.01.)

- Magyar György 2002: *A Kárpát medence magyar gyermekjátékai*.
- Lajos Árpád 1940: *A magyar nép játéka*. Franklin Társulat Kiadása, Budapest.
- Lázár Katalin 1996: *Énekes, táncos népi gyermekjátékok*. Budapest, Magyar Táncművészeti Főiskola, Planétás Kiadó.
- Lázár Katalin 1997: *Népi játékok*. Budapest, Planétás Kiadó.
- Lázár Katalin 2002: *Gyertek, gyertek játszani! I. A népi játékok elmélete. Válogatás erdélyi és moldvai játékokból*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Lázár Katalin 2004: *Gyertek, gyertek játszani! II. Játékközlés: Dunántúl*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Lázár Katalin 2005: *Népi játékok*. Planétás Kiadó és Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- Lázár Katalin 2017: Népi játékok felhasználási lehetőségei az oktatásban. In: *A játék királyi út*. Kiss Áron Magyar Játéktársaság, Budapest, 62–83. Letölthető: http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatasban_u.pdf (Letöltés ideje: 2023.03.05.)
- Láng Mihály 1900: *A munkaszeretetre való nevelés módja*. Budapest.
- Liszka József 2009: Etnikum a térben – tér az etnikumban. In: *Interetnikus és interkulturális kapcsolatok Dél-Szlovákiában*. Selye János Egyetem Tanárképző Kara, Komárom 13–31.
- Molnár D. István 2021: Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszerek tükrében. In: Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc (szerk.) *Társadalomtudományi tanulmányok. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának tanulmánykötete. II.* RFKMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár
- Molnár József–Csernicskó István–Braun László 2016: Cigányok Kárpátalján. In: Szilágyi Ferenc és Péntes János (szerk.) *Roma népesség Magyarország északi határtérségében*. Letölthető: <https://ptki.partium.ro/129542/tanulmany-mj-csi-bl-korrigalt.pdf> (Letöltés ideje: 2023.03.05.)
- Molnár József–Molnár D. István 2005: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa, Beregszász
- Musketik Leszja 1996: Az interetnikus kapcsolatok kutatása az Ukrán Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetében. In: Katona Judit és Viga Gyula (szerk.) *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc 285–287.

- NIEDERHAUSER Emil 1966: Interetnikus kapcsolatok – egy történész szemével. In: Katona Judit és Viga Gyula (szerk.) *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc 7–15.
- Popovics Tibor Miklós 1996: Kik is tulajdonképpen a ruszinok az interetnikus kapcsolatok tükrében. In: *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. (Mályi konferencia ruszin témájú előadásai)*. Etnikum Kiadó, Budapest.
- Porzolt Lajos 1885: *A magyar labdajátékok könyve*. Hercules, Budapest.
- P. Punykó Mária- Hutterer Éva 2004: *Egyedem, begyedem tengertánc. Kárpátaljai gyermekmondókák*. Beregszász, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- Prófusz Mariann 2005: *Népi gyermekjátékok nádból*. In: Kárpátaljai Hírmondó I. évfolyam II. szám. 22.
- Reho Anna 2018: A multikulturális oktatás és az etnikai tolerancia kialakulása Kárpátalja óvodai nevelési intézményeiben. *Képzés és Gyakorlat* 16. évfolyam 2. szám 147–154.
- S Benedek András 1994: *Kárpátalja története és kultúrtörténete*. Bereményi Könyvkiadó, Budapest
- Szabadfalvi József 1984: A néprajzi érdeklődés kibontakozása és az interetnikus kutatások Északkelet-Magyarországon. In: Kunt Ernő, Szabadfalvy József és Viga Gyula (szerk.) *Interetnikus kapcsolatok vizsgálata Északkelet-Magyarországon. (Az 1984 októberében megrendezett konferencia anyaga)*. Miskolc 5–16.
- Szabadfalvi József 1996: Az interetnikus kutatások tíz éve (1984-1994). In: Katona Judit és Viga Gyula (szerk.) *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc 7–15.
- Szabó István 1994: *Bevezetés a szociálpszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Szemán Józsefné 1995: A cigány gyermekek óvodai nevelése. In: *Iskolakultúra* 5. évfolyam 24 szám. 5-24.
- Tátrai Zsuzsanna 1988: A gyermekkor költészete. In: Vargyas Lajos (főszerk.) *Magyar Néprajz V. kötete: Magyar népköltészet*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Tuza Tipor 2005: Roma népismeret hónapról hónapra. In: *Óvodai Nevelés* 58. évfolyam, 1–10. szám 2005-03-01/3. szám
- Ujváry Zoltán 1994: *Kapcsolatok és párhuzamok. Tanulmányok és előadások*, Debrecen.
- Ujváry Zoltán 1994: A népszokások interetnikus kapcsolatai a Kárpátok és az Alföld találkozásának övezetében. In: *Interetnikus kapcsolatok a Kárpát-medence északi részén*. Komárom–Dunaszerdahely.

- Ujváry Zoltán 1996: Az interetnikus kapcsolatok kérdései a Kárpát-medencében. In: Katona Judit és Viga Gyula (szerk.) *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei (Az 1995-ben megrendezett konferencia anyaga)*, Miskolc.
- Ujváry Zoltán 2002: Interetnikus és regionális kapcsolatok Gömör népi kultúrájában. In: Veres László és Viga Gyula (szerk.) *Gömöri magyar néphagyományok*. Miskolc
Letölthető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Sk_2002_Gomori/
(Letöltés ideje: 2023.01.25.)
- Úr Georgina 2021: *Népi játékok a változás tükrében Kisdobronyban és Tiszaágteleken*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász.
- Vekerdi József 1990: A cigány nyelv és kultúra. *Korunk* III. folyam 7. szám. 813–817.
- Vekerdi József 1982: A magyarországi cigány kutatások története. *Folklór és Ethnográfia* 7., Debrecen.
- Яременко Т. М. 2014: Українська народна іграшка як засіб формування елементів національної культури, In: *Наукові Пошуки*. Суми Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Letölthető: https://library.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Naukovi_poshuki_vip.10.pdf#page=114 (letöltés ideje: 2022.12.10.)

РЕЗЮМЕ

У своїй дипломній роботі я досліджувала міжетнічні мовно-культурні ефекти Великодобронської громади на основі текстів народних дитячих ігор. Я проводила своє дослідження серед учнів навчальних закладів громади, у якому досліджувала вплив між етнічними відмінностями з точки зору мови та культури. Метою мого дослідження було порівняльне вивчення народних дитячих ігор, зокрема етнографічних цінностей мішаних етнічних груп, методом якого було анкетування.

Наприкінці мого дослідження можна зробити висновок, що різні національності, які проживають разом, впливають одна на одну своєю мовою та культурою. З одного боку, це підтверджується звичками та колоритом мовлення, оскільки учні, які навчаються в угорських навчальних закладах громади, час від часу використовують у спілкуванні українську та російську мови. З іншого боку, дослідницькими точками є змішані етнічні поселення, де міжетнічні стосунки формуються завдяки сусідству угорців, українців і ромів, що впливає на культуру, а також мову. З безперервним розвитком молоді люди все ще знають і використовують народні ігри навіть сьогодні, незважаючи на те, що швидкий розвиток і вплив модернізації можна побачити в ігровій діяльності молоді та використанні знарядь праці.

Традиційна культура населених пунктів громади перебуває в процесі природної трансформації, поступово змінюючи та забуваючи багатовікову духовну спадщину, яка у XXI ст. під впливом модернізації, змінюється. Проаналізувавши дані, я не виявила істотних відмінностей щодо ігрової діяльності етнічних груп. Культурні ознаки угорських і ромських дітей однакові, немає різниці між різними іграми та віршиками. На відміну від слов'янської культури, з якої дитячі іграшки не запозичені. За результатами можна зробити висновок, що угорська та ромська культури дітей впливають одна на одну, їхня ігрова діяльність однакова, тоді як слов'янська не впливає на вивчення знайомих речей.

Є багато спільних рис у народних дитячих іграх різних національностей, навіть різномовних. Мета гри, текст, зміст і персонажі можуть бути спільною рисою, навіть якщо вони відрізняються за назвою чи засобами. Ці спільні елементи можна побачити в дитячих іграх слов'янських та угорських етнічних груп, що проживають у громаді.

Після виконаної роботи можна стверджувати, що Закарпаття, завдяки своєму специфічному географічному та політичному положенню, відіграє значну роль у збереженні традиційних духовних і культурних цінностей. Після проведених аналізів можна сказати, що її традиційна культура перебуває в процесі природної трансформації, багатовікова духовна спадщина ХХІ століття поступово змінюється і зникає. Вона чергується з сучасністю 21 ст. Вони також ілюструють міжетнічні впливи та стосунки, створені у Великодобронській громаді, які відображені в повсякденному вживанні мови та традиціях у сфері культури.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Magyar nyelvű kérdőív

Kérdőív

I. Általános adatok:

1. Nemed:
  - a. Fiú
  - b. Lány
2. Lakhelyed:
  - a. Kisdobrony
  - b. Tiszaágtelek
  - c. Csongor
  - d. Nagydobrony
  - e. Dimicső
3. Anyanyelved:
  - a. magyar
  - b. ukrán
  - c. roma
4. Nemzetiséged:
  - a. magyar
  - b. ukrán
  - c. roma
5. Milyen a lakhelyed közösségi összetétele?
  - a. csak magyar
  - b. magyar és ukrán
  - c. csak ukrán
  - d. magyar és roma
  - e. csak roma
  - f. magyar, ukrán és roma
6. Életkorod:
...15.....
7. Szüleid iskolai végzettsége?
  - a. 8 általános
  - b. Középiskola
  - c. Szakmunkásképző
  - d. Főiskola/egyetem
8. Általában milyen nyelven/nyelveken beszélsz az alábbi személyekkel?

	Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb
Édesanyáddal	X			
Édesapáddal	X			
Nagyszüleiddel	X			
Barátaiddal	X			
Tanáraiddal	X			
Iskolatársakkal	X			

9. Van-e testvéred? Hány?
...van, 1.....

II. A gyermekkor játéka

10. Gyermekkorodban játszottak veled a szüleid/ nagyszüleid?

- a) Igen
- b. Nem

11. Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor mit játszottak veled a szüleid/nagyszüleid?

...bújóska, fogócska.....
.....
.....

12. Játszott olyan játékokat, amelyekben a felnőtteket utánozta?

- a) Igen
- b) Nem

13. Ha az előző kérdésre igennel válaszolt, akkor milyen játékok voltak ezek?

...anyu kőss.....

14. Az alábbi ölbeli játékok közül válaszd ki azokat, amelyeket ismered!

- a) Csip-csip csóka, vak varjúcska.
Jó volt-e a kisfiúcska?
Ha jó volt a kisfiúcska, ne csipd meg őt vak varjúcska!
- b. Ciróka, maróka
Mit főztél? gombódát.
Hová tetted? a polcra
Vízért mentem, megette a pap macskája.
Kac-kac.
- c) „Hóc, hóc katona
Ketten ülünk a lóra
Szénát zabot a lónak
Abrakot a csikónak.
- d. Jár a baba jár, mint a kismadár, teszegeti a lábát, koptatja a bocskorát.

15. Az alábbi mondókák közül válaszd ki azokat, amelyeket ismered!

- a) Süss fel nap, fényes nap.
- b. Süss ki nap ház alá, búj el hideg föld alá.
- c. Ess, eső ess
- d. Lementem én a pincébe vaját csipegetni
Utánam jött apám anyám bottal veregetni
Nád közzé bújtam
Nád sípot csináltam
Az én sípom így szól: di - dá - dú.
Eregy ki te nagyszájú!”

16. Hogyan folytatódik a *Csiga, biga, gyere ki...* kezdetű mondóka? Írja le végig a szövegét!

...ég a csigal írók kiindulnak...
...és mezei.....
.....

17. Hogyan folytatódik az *Ecc-pecc, kimehetsz...* kezdetű mondóka? Írd le végig a szövegét!

holnapután hajóvalt csinálna a megeze ugorj...
cica az egérrel fus ki te egérrel te vagy az a
nagy nőjü.

18. Milyen bölcsődalokat/altatókat ismersz?

18. Milyen eszközöket használsz/használtál a játék során? (labda, ugráló kötél stb.) Mit játszol/játszottál velük?

labda - focirópi; ugráló köté^{lek?} ugró iskola,

19. Az alábbi játékok közül válaszd ki azokat, amelyeket ismered!

- a) Ugró iskola (sicki)
- b) Adj király katonát!
- c) Körben áll egy kislányka.
- d) Nyuszi ül a fűben
- e) Gyertek haza libuskáim!
- f) Repül a, repül a....

20. Találd ki mi a nevem! ☺

20.1. Egy pár felemelt karral kaput tart. A gyerekek maguk éneklék a dalt, a többi párnak át kell haladni a kapu alatt. Amikor vége az éneknek a kapu „leszakad”. Az a pár, aki ebben a pillanatban a kapu alatt tartózkodik az lesz a kaputartó.

Játék neve: buji buji kőzology

20.2. Egy játékos a körön kívül marad, és a zsebkendővel a kezében körbejár, majd hirtelen elejti. Közben a gyerekek énekelnek. Akinek a háta mögé esett a zsebkendő igyekszik elkapni a menekülő társát, mielőtt az egy teljes kört megtéve leülne a helyére. Ha sikerül elfognia változatlan felállásban folyik tovább a játék, hanem szerepet cserélnek.

Játék neve: Jümet művel

20.3. Az osztó bemegy a körbe, két tenyere között van a gyűrű. A figyelő a körön kívülről figyel. A csücsülő játékosok énekelnek, közben az osztó körbe jár és mindenkinél úgy tesz, mintha odaadná a gyűrűt. Valakinek közben oda is adja. Amikor az ének véget ér a figyelő játékosnak ki kell találnia, hogy kinél van a gyűrű. Akire rámutat, annak ki kell nyitnia a kezét. Ha eltalálta és nála van a gyűrű, akkor helyet cserélnek.

Játék neve: _____

21. A felsorolt játékokon kívül írd le azokat, amelyeket még ismersz!

Jegyutás, bújti hungy, bújósok, ...

22. Milyen játékokat játszol a tanórák közötti szüneteken?

osztó .....

23. Írd le a kedvenc játékaidat!

bújti hungy, Valerov, ...

24. Kitől/kiktől és hol tanultad az előző kérdésekben leírt mondókákat, játékokat?

- a) Szülők
- b) Nagyszülők
- c) Testvérek
- d) Barátok
- e) Iskola
- g) Szakköri foglalkozások

25. Ismersz ukrán gyermekjátékokat?

nem .....

26. Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor kitől tanultad?

27. Írd le az általad ismert játékot!

2. számú melléklet: Ukrán nyelvű kérdőív

Анкета

I. Загальні відомості:

1. Стать:
  - a. Хлопець
  - б. Дівчина
2. Місце проживання:
  - а. Мала Добронь
  - б. Тисаагтелек
  - с. Чомонин
  - д. Велика Добронь
  - е. Демечі
3. Рідна мова:
  - а. угорська
  - б. українська
  - с. циганська
4. Національність:
  - а. угорець/ угорка
  - б. українець/ українка
  - с. ромська
5. Який громадський склад вашого місця проживання?
  - а. тільки угорці
  - б. угорці та українці
  - с. тільки українці
  - д. угорці та роми
  - е. тільки роми
  - ф. угорці, українці і роми
6. Твій вік:
.....10.....
7. Освіта твоїх батьків
  - а. 8 класів середньої школи
  - б. Загальноосвітня школа
  - с. Середня спеціальна
  - д. Університет\ Інститут
8. В основному якою мовою (мовами) розмовляєш з наступними особами

	Угорська	Українська	Російська	Інша
З мамою	✓			
З батьком	✓			
З бабусею, дідусем	✓			
З друзями	✓	✓		
З вчителями		✓		
З однокласниками		✓		

9. Чи маєш ти брата, сестру? Скількох?

...сестру.....

II. Дитячі ігри

10. В дитинстві з тобою гралися батьки/ дідусь і бабуся?

- a) Так
- b) Ні

11. Якщо на попереднє запитання відповідь так, то в які ігри грали з тобою твої батьки/дідусь,бабуся...*"П'ятак"*.....
.....
.....

12. Чи грали в такі ігри, в яких наслідували дорослих?

- a) Так
- b) Ні

13. Якщо на попереднє питання відповідь так, то які ігри це були? *"Доганялки"*

14. Які скоромовки чи лічилки розкажеш для погоди чи для тварин? *"Бури бобрі"*

15. Які лічилки ти знаєш? *"Раз, два, три"*

16. Яке продовження лічилки «Раз, два, три...»? Допиши до кінця!

чотири, п'ять!
Вийшов зайчик погуляти.
Як нам бути, що робити?
Піреба зайчика зновини.

17. Як продовжується скоромовка «На дворі трава,...? Напиши до кінця текст!

"На дворі трава, на траві зростає"
.....
.....
.....
.....

18. Які колискові ти знаєш?

"Котилку сіреньку"
.....
.....

18. Які іграшки використовуєш під час гри? (м'яч, скакалка, інші)? Яку гру граєш з ними?

Скакалка, м'яч, бамболом, теніс
.....

19. З наведених нижче ігор вибери ті, які знайомі!

- a. Подоляночка
- b. Курка та курчата
- c. Зайці на галявинці
- d. Лисиця та курчата
- e. Летить, летить....

20. Що це за гра?☺

20.1 Ця цікава гра для дітей вдома вимагає від учасників спритності та гнучкості, а від ведучого – кмітливості та уваги. У групі дітей вибирається ведучий, який залишає кімнату. Решта стають у коло, беруться за руки і намагаються якомога сильніше «заплутатися». Можна переступати і пролазити під руками сусідів, головне не розчеплювати рук. Після повернення ведучий намагається розплутати «клубок» дитячих рук, якщо йому вдається, вибирається новий ведучий, якщо ні – гра повторюється.

Назва гри: "Розпутай клубок"

20.2. Діти беруться за руки і стають у коло. Вибирають Подоляночку. Діти, співаючи йдуть по колу, а Подоляночка всередині кола зображує все те, про що співається у пісні. Подоляночка вкінці вибирає собі заміну і так продовжується далі.

Назва гри: "Подоляночка"

20.3. Одній дитині зав'язують очі, і вона стає спиною до дітей. Кожен з гравців має підійти до ведучого і поставити свою руку на плече. Ведучий говорить: «Покарай, ворона!». Гравець кричить, а ведучий відгадує ім'я того, хто каркав. Якщо вгадає – міняється з гравцем місцями.

Назва гри: "Ворона"

21. Назви ще ігри, які ти знаєш (окрім перерахованих вище)!

... "Туди-ледеди" ... "Лови" ... "Караї та шучка"
... "Кубок" ...

22. В які ігри граєш на перервах між уроками?

... "Летить-летить" ... "Лис" ... "Тарпи"
... "Повтори рук" ...

.....
.....
23. Напиши твої улюблені ігри!

"Мелу, мелу чинишом!"
.....
.....
.....

24. Від кого вивчили попередньо згадані скоромовки, лічилки та ігри?

- a) Від батьків
- b) Від дідуся, бабусі
- c) Від брата, сестри
- d) Від друзів
- e) У школі
- g) На гуртках

25. Чи знаєш ти українські народні ігри?

Так
.....

26. Якщо на попереднє питання відповідь так, то напиши, від кого вивчив/вивчила?

Від друзів.
.....

27. Напиши хід цієї гри!

Так
У цій грі "вовк" ловить "курку", що тікають з поля додому.
.....
.....
.....

Дякую, що заповнив/заповнила!

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
18.05.2023 22:30:12 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 22:30:30 CEST

ID перевірки:
1015143403

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Úr Georgina_Magiszteri dolgozat_2023

Кількість сторінок: 67 Кількість слів: 16114 Кількість символів: 126976 Розмір файлу: 2.98 MB ID файлу: 1014819842

9.53% Схожість

Найбільша схожість: 2.69% з Інтернет-джерелом (https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1326/1/Ur_Georgi..)

9.22% Джерела з Інтернету

657

Сторінка 69

4.69% Джерела з Бібліотеки

157

Сторінка 75

3.88% Цитат

Цитати

27

Сторінка 76

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0% Вилучення з Інтернету

3

Сторінка 77

Немає вилучених бібліотечних джерел